

Sterke verhalen

Burgerinitiatieven voor voorzieningen in kleine dorpen

Auteurs: Hilde van Xanten
Jannie Schonewille
Jel Engelen
Jan Willem van de Maat

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

mantelzorg

kwetsbare groepen

vrijwillige inzet

huiselijk en seksueel geweld

leefbaarheid

Rotterdam/Utrecht, juli 2011

Dit is een publicatie van de Movisie en SEV.

U kunt SEV-publicaties downloaden op www.sev.nl. De publicatie is tevens te downloaden op www.movisie.nl

SEV

Stationsplein 45 | 3013 AK Rotterdam

Postbus 1878 | 3000 BW Rotterdam

Telefoon 010 – 282 50 50

sev@sev.nl

MOVISIE

Catharijnesingel 47 | 3511 GC Utrecht

Postbus 19129 | 3501 DC Utrecht

Telefoon 030 – 789 20 00

info@movisie.nl

Movisie biedt kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling.

De SEV ontwikkelt innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken op het gebied van wonen. Wij zijn onafhankelijk, maar kunnen niet zonder initiatiefrijke netwerkpartners. Samen met hen beproeven we ideeën voor innovaties in de praktijk.

VOORWOORD

In kleine dorpen met zo'n 1.000 tot 1.500 inwoners verdwijnen steeds vaker voorzieningen als winkel en café. Vaak is er een tekort aan geschikte woningen voor ouderen en mensen met beperkingen, die dan ook wegtrekken uit het dorp. Al is er het besef dat niet alle voorzieningen op deze kleine schaal beschikbaar kunnen zijn, toch zien we juist in kleine dorpen burgers initiatief en verantwoordelijkheid nemen om (basis)voorzieningen in stand te houden.

De SEV-proeftuinen Woonservicegebieden laten een aantal fraaie voorbeelden zien wat bundeling van krachten in dorpen teweeg kan brengen. Het lukt bewoners dan om zelf voorzieningen rond wonen, welzijn en zorg te realiseren of in stand te houden. Peel en Maas is als gemeente inmiddels landelijk bekend vanwege haar vertrouwen in de burgers. In haar kernen Eghel, Beringe en Grashoek worden dagvoorzieningen voor ouderen aanbesteed door het dorp zelf. Het dorp levert de ruimte en de vrijwilligers, de door het dorp te kiezen zorgaanbieder een professionele kracht. In Warder in de gemeente Zeevang hebben de dorpsvereniging en de caféhouder een pact gesloten om in de zalen achter het café activiteiten voor ouderen en jongeren te organiseren, plus een dorpssteunpunt in het kader van het Wmo-beleid van de gemeente.

Om de proeftuinen én anderen verder te inspireren hebben MOVISIE en SEV vier dorpen geselecteerd die model kunnen staan voor gedurfde en veelomvattende burgerinitiatieven. Dat zijn de Brabantse dorpen Elsendorp, Esbeek en Sterksel en Oosterend op Texel. De betrokkenen zijn geïnterviewd, de projecten beschreven en er is een eenmalige bijeenkomst georganiseerd met betrokkenen van de vier beschreven 'sterke praktijken', samen met de proeftuinen. Daarin stond de vraag centraal: welke factoren spelen een rol bij het opzetten en in stand houden van burgerinitiatieven in kleine kernen voor (basis)voorzieningen voor ouderen en mensen met beperkingen?

De vier praktijken vertellen alle hun eigen sterke verhaal. De dorpsverenigingen/commissies in Elsendorp (De Peel) en Oosterend (Texel) voeren *de facto* (niet *de jure*) het Wmo-beleid uit in het eigen dorp, met steun van de gemeente. Elsendorp heeft een eigen dorpszorgteam, geformeerd uit eigen inwoners en Texel drijft een dorpshuis met een breed scala aan activiteiten en diensten.

De 'sterke verhalen' tonen dat dorpsbewoners met lef goed in staat zijn om zelf passende voorzieningen te realiseren, waardoor ook ouderen en mensen met beperkingen langer zelfstandig in het dorp blijven wonen.

Wat is er nodig in al die andere kleine dorpen in Nederland van om en nabij duizend inwoners? Een ondernemend leider(s), een schokeffect omdat een belangrijke voorziening verdwijnt, een gemeente die wel helpt maar niet overneemt. En een zekere mate van saamhorigheid die interne tegenstellingen kan overstijgen.

Jeroen Singelenberg (SEV), Jannie Schonewille en Hilde van Xanten (MOVISIE)

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
1. De kracht van kleine dorpen	7
1.1 Hoe burgerinitiatieven tot stand komen	7
1.2 Welke voorzieningen komen tot stand?	8
1.3 Wat maakt dat dorpsbewoners initiatief blijven nemen?	8
2. De dorpscoöperatie in Esbeek	11
2.1 Initiatieven en voorzieningen	12
2.2 Stimulerende factoren	17
3. De coöperatie Dorpswinkel in Sterksel	21
3.1 Initiatieven en voorzieningen	21
3.2 Stimulerende factoren	28
4. Zorg voor en door Elsendorp	30
4.1 Initiatieven en voorzieningen	30
4.2 Stimulerende factoren	35
5. Het dorpshuis van Oosterend	39
5.1 Initiatieven en voorzieningen	40
5.2 Stimulerende factoren	46
Colofon	48

1. DE KRACHT VAN KLEINE DORPEN

Welke factoren spelen een rol bij het opzetten en het in stand houden van burgerinitiatieven in kleine kernen voor (basis)voorzieningen voor ouderen en mensen met beperkingen? Deze vraag stond centraal in een bijeenkomst met betrokkenen vanuit de beschreven praktijken en vanuit de proeftuinen woonservicegebieden. De kernpunten die in de bijeenkomst naar voren kwamen, laten zien hoe het kleine dorp haar kracht kan vinden en tonen.

1.1 Hoe burgerinitiatieven tot stand komen

Wat is van belang bij het tot stand komen van burgerinitiatieven? Wie neemt of nemen het initiatief? Onder welke voorwaarden gebeurt dat?

Het begint met een concrete aanleiding

De initiatieven beginnen vaak met ontevredenheid onder bewoners of bij mensen die graag iets willen: “we willen niet dat oudere bewoners massaal verhuizen naar het kerndorp of we willen een supermarkt in het dorp behouden”. Daaruit ontstaat de motivatie en *drive* om in actie te komen: “kom op, we willen dat realiseren!”. Er is altijd een aanleiding, een urgentie, die de (latente) betrokkenheid van bewoners activeert.

Het belang van een ‘trekker’

Van belang voor succes is een ‘trekker’. Vaak is dat één of zijn dat enkele personen, al dan niet georganiseerd in een dorpsoverleg of dorpscoöperatie. Deze mensen weten goed te luisteren naar wat andere dorpsbewoners bezighoudt en komen met ideeën die breed gedragen worden. Zij kunnen pragmatisch denken, leiderschap tonen, komen uit de eigen gemeenschap en genieten het vertrouwen binnen de gemeenschap. ‘Iemand die voor de zaak gaat staan en verbindingen kan leggen’.

Een succes leidt tot meer

Van belang blijkt ook een (eerste) succesvolle actie waarin dorpsbewoners ervaren en laten zien dat “als je iets wilt, dan kun je het”. Zo leverde een groots dorpsfeest in het Texelse Oosterend het startkapitaal voor de bouw van het dorps huis en het ontstaan van de dorpscommissie. In het Brabantse Elsendorp richtten bewoners ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het dorp zelf het dorpsplein opnieuw in; een echte opsteker qua inzet van eigen kracht. De successen zetten bewoners vervolgens aan om met nieuwe plannen voor voorzieningen in hun dorp te komen.

De succesvolle burgerinitiatieven wekken ook bij de gemeente vertrouwen in de wil én het ondernemerschap van de bewoners. Wanneer die vervolgens met nieuwe plannen komen, blijkt de gemeente (en provincie) sneller bereid om bestuurlijk en financieel ruimte te bieden.

Vanuit behoeften blijven werken

De dorpsoverleggen in Oosterend en Elsendorp en de coöperaties Dorpswinkel Sterksel en Esbeek werken na het eerste succes gestaag verder aan nieuwe voorzieningen in hun dorp. Zij denken met dorpsbewoners na over wat er nodig is om welzijn en leefbaarheid te behouden of versterken. Dat gaat van onderzoek naar de behoefte aan woningen voor starters en senioren tot de organisatie van de zorg aan huis. Het onderzoek vindt soms plaats in de vorm van een enquête, maar steeds volgt het gesprek met bewoners die het betreft en met bestuursleden van verenigingen en andere sleutelpersonen. Men wordt gevraagd aan te geven wat zij willen en kunnen doen. Daardoor ontstaat eigenaarschap voor het wel en wee van het dorp en ook verantwoordelijkheid voor elkaar.

In enkele dorpen wordt zelfs breed de discussie gevoerd over hoe het dorp er over zo'n vijftien jaar uit zou moeten zien en wat daarvoor nodig is. Zo ontstaat gaandeweg een visie, waarbij het gaat om praktisch vooruitkijken. "Wanneer je het dorp betrokken houdt op ontwikkelingen, dan is het dorp ook bereid om iets te doen. En dat geeft weer trots op je eigen dorp."

1.2 Welke voorzieningen komen tot stand?

De meeste burgerinitiatieven in de bezochte dorpen richten zich op voorzieningen die de leefbaarheid en het welzijn versterken, zodat mensen – oud en jong - langer en met meer plezier in het dorp blijven wonen. Wat daarvoor nodig is wordt, zoals hierboven al aangegeven, het beste door het dorp zelf benoemd. Er is geen blauwdruk of norm voor een voorzieningenaanbod voor dorpen met een inwoneraantal van 1.000 tot 1.500. En die zou er ook niet moeten komen. Dorpsbewoners bepalen namelijk zelf waar zij behoefte aan hebben en wat voor hen basisvoorzieningen zijn. Dat kan een dorpswinkel zijn of juist een dorpsondersteuner. In andere dorpen kan het beschikbaar komen van woningen voor senioren en/of starters hoog op de agenda staan.

Als het aantal oudere senioren dat zelfstandig woont in een dorp groot is of toeneemt, lijkt een ontmoetingsplek wel een basisvoorziening te zijn. Dat kan in een dorps huis maar ook in een betaalbaar café. 'Je kunt als oudere wel verhuizen naar een dorp met meer voorzieningen, maar je zit in een gouden kooi. Je sociale netwerk ben je kwijt.'

Het sociale of welzijnsaspect is voor mensen van groot belang om te blijven wonen waar ze wonen. "Als je naar de supermarkt in Sterksel kijkt, kun je ook zeggen dat we een maatschappelijke voorziening zijn, een winkelservicepunt." Dat geldt ook voor het dorps servicepunt in Texel. "Het is fantastisch toch, er zitten gemiddeld zo'n twintig mensen, er is in- en uitloop, uitlenen van boeken, je kunt er je zorgen neerleggen, hulp bij een klusje vragen, het is zo simpel."

1.3 Wat maakt dat dorpsbewoners initiatief blijven nemen?

Een aantal zaken blijkt van belang als dorpsbewoners hun initiatieven in stand willen houden of verder willen vernieuwen.

Behoeftte en draagvlak

Zoals hiervoor al aangegeven is het blijvend werken vanuit de behoeften van dorpsbewoners erg belangrijk. Mensen moeten iets willen en daar moet draagvlak voor zijn. Vooral binnen het dorp zelf moet dus een gevoel van urgentie bestaan en de behoefte om nieuwe zaken op te pakken. In dorpen verloopt dit vaak met 'natuurlijke' schommelingen.

Voor de al ontwikkelde initiatieven is het belangrijk dat er verbreding ontstaat; dat de oorspronkelijke initiatiefnemer(s) met een veel bredere groep dan de eerst opgestane, de verantwoordelijkheid voor continuering en verdere verspreiding en ontwikkeling neemt. In veel kleine kernen bestaan al onderliggende verbanden tussen mensen in de vorm van verenigingen en organische verbanden. Het is de kunst voor dorpsoverleggen of coöperaties hen te bereiken en hun betrokkenheid aan te boren. Wanneer het dorp samen een plan voor de toekomst maakt, geeft dit visie en *commitment*, zoals bijvoorbeeld bij het opstellen van een IDOP (Integraal Dorps OntwikkelingsPlan, in Noord-Brabant gestimuleerd door de provincie).

Door er samen de schouders onder te zetten krijgen dorpsbewoners het gevoel van eigenaarschap en ontstaat er trots op wat samen wordt bereikt.

Stimulans door de gemeente

Veel staat of valt met de relatie tussen de initiatiefnemers in het dorp en de gemeente. Wanneer ruimte wordt gegeven aan actieve bewonersgroepen ontstaat er een spiraal omhoog; bewoners blijken steeds meer zelf, op eigen kracht, te kunnen. Als de gemeente faciliteert en niet overneemt, geeft zij vertrouwen aan de initiatiefkracht en het ondernemerschap van bewoners. Een gemeenteambtenaar verwoordde dit: "Durf het bij bewoners te leggen, anders loop je het risico dat bewoners zich terugtrekken."

De gemeente kan ook stimuleren door ontmoetingen tussen dorpsbewoners en maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven tot stand te brengen. "De gemeente draagt bij door het verbinden van werelden."

Natuurlijk kan de gemeente ook financieel bijdragen aan de burgerinitiatieven en ze doet dit vaak ook. Door locaties beschikbaar te stellen, door Wmo-middelen aan de initiatieven te koppelen of door subsidies te verstrekken (ook vanuit provincies). Ook kan de gemeente faciliteren door een professionele kracht aan te stellen, zoals de dorpsondersteuner, die verbindingen legt tussen bewoners onderling en tussen bewoners en professionals, maar die ook nieuwe initiatieven mee kan helpen oppakken.

Dorpsoverleg of coöperatie

Belangrijk is een organisatievorm als platform van waaruit bewoners initiatieven kunnen ontwikkelen. Voor een breed draagvlak is het nodig dat dit een transparante organisatievorm is, waar alle dorpsbewoners in principe in mee kunnen doen en deel van uit kunnen maken. Een mooie vorm is een coöperatie. Het is een organisatievorm waarin bewoners letterlijk een aandeel hebben en dat vergroot het gevoel van eigenaarschap. Dit blijkt uit het voorbeeld van de coöperatieve supermarkt in Sterksel. Dergelijke initiatieven hebben een stevig draagvlak; de aandeelhouders zijn zeer betrokken bij hun initiatief.

Maar ook een stichting waarin verantwoording en deelname op een goede manier geregeld zijn, kan uitstekend volstaan. Het voorbeeld van Oosterend - een stichting met een bestuurssamenstelling, waarin alle gelederen uit het dorp vertegenwoordigd zijn, vastgelegd in een huishoudelijk reglement - is een goede en stabiele netwerkorganisatie. Ook daarmee is er een breed en solide draagvlak.

“Is het niet een vraag waar we allemaal, in zowel dorpen als wijken, mee te maken hebben: hoe speel je dat ‘spel’ zo samen, dat bewoners die iets willen zich gewaardeerd en gestimuleerd voelen en dat de gemeente het initiatief niet overneemt maar ruimte geeft en bewoners waar nodig faciliteert?”

Naar de verhalen vanuit de dorpen zelf.....

2. DE DORPSCOÖPERATIE IN ESBEEK

Bewoners van het Brabantse Esbeek hebben in 2007 een dorpscoöperatie opgericht om de leefbaarheid van het dorp een impuls te geven. Met behulp van de uitgifte van aandelen heeft de coöperatie het laatste plaatselijke café en de bijbehorende zalen gekocht. Vrijwilligers uit het dorp hebben het pand opgeknapt. Een deel ervan wordt nu ingezet als een ontmoetingsruimte: de dorpshuiskamer. De oprichting van de coöperatie en de verschillende initiatieven die daar uit voort zijn gekomen, hebben het geloof in eigen kunnen en de betrokkenheid onder de bewoners vergroot. Esbeek regelt het zelf!

Over Esbeek

Het Brabantse Esbeek ligt in de gemeente Hilvarenbeek, ongeveer tien kilometer onder Tilburg. Het autonome dorp met 1198 inwoners beschikt over een basisschool, een kerk, een café met zalencomplex, sportvelden, een busverbinding en een openbare dorpshuiskamer. De dichtstbijzijnde supermarkt bevindt zich in het nabij gelegen centrumdorp Hilvarenbeek. Daar is ook een huisartsenpost, bibliotheek en een verzorgingshuis (de Clossenborch) gevestigd. Hilvarenbeek ligt op slechts drie kilometer afstand.

Aan de rand van Esbeek liggen twee campings. Deze profiteren van de rijke beschikbaarheid aan recreatiegebieden in de directe omgeving: een golfbaan, Landgoed de Utrecht, de Rovertse Heide en Safaripark de Beekse Bergen.

De sociale status van de gemeente Hilvarenbeek is iets hoger dan het landelijk gemiddelde (SCP, 2006). Het aandeel 75-plussers ligt momenteel in het dorp Esbeek (3,3%) en de gemeente Hilvarenbeek (5,7%) onder het landelijk gemiddelde (6,9%). Verwacht wordt dat in Esbeek het aandeel 75-plussers tot 2030 flink zal stijgen van 3,3% naar 9,8%. Ten opzichte van het verwachte landelijke gemiddelde van 11,5% blijft de vergrijzing echter relatief beperkt (www.horizonline.nl).

Gezicht op Esbeek. Foto: Toos Verhoeven

2.1 Initiatieven en voorzieningen

De oprichting van de coöperatie Esbeek

In Esbeek is in 2007 een dorpscoöperatie opgericht. De aanleiding daarvoor was dat het laatste café in het dorp, een belangrijke ontmoetingsplek, verkocht zou worden. Omdat in omliggende dorpen het dorpscafé na verkoop soms verdween of werd vervangen door een onaantrekkelijk wokrestaurant, besloten een aantal Esbekenaren de mogelijkheid te onderzoeken om zelf het café en de bijbehorende zalen te kopen.

Door een eigen coöperatie op te richten bleek het mogelijk het café en de zalen zelf te kopen. Voor de onderbouwing van de oprichting van een coöperatie is een rapport geschreven over de ontwikkeling van de leefbaarheid in Esbeek onder de titel 'Esbeek 2030'. Daarin is onder meer het demografisch verloop van Esbeek in kaart gebracht. Uit het daarin geschetste toekomstscenario bleek dat jongeren tussen de 25 en 30 uit het dorp zouden vertrekken en dat het aantal ouderen zou toenemen. De leefbaarheid zou daarmee in het gedrang kunnen komen. Alles bij elkaar was dit reden genoeg voor de oprichting van de coöperatie en de aankoop van het café en de zalen. Het rapport gaf later ook de onderbouwing en basis voor het initiatief van de coöperatie om, door middel van Collectief Particulier Opdrachtgeverschap, 24 starterswoningen voor jongeren te ontwikkelen.

Het hoofddoel van de dorpscoöperatie is het behouden en versterken van de leefbaarheid in Esbeek.

De coöperatie heeft momenteel ruim 600 leden in het dorp. Aan het hoofd van de coöperatie staat een zeskoppig bestuur. De bestuursleden sturen verschillende werkgroepen aan. Deze werkgroepen houden zich met verschillende onderwerpen of doelgroepen bezig, zoals 'herinrichting dorpskern', 'senioren', 'sportaccommodatie' en 'website Esbeek.eu'. De meeste werkgroepen hebben een tijdelijk karakter en dienen om een actueel vraagstuk aan te pakken, zoals bijvoorbeeld de herinrichting van de dorpskern.

Aankoop café en financiën

Uiteindelijk heeft de coöperatie het café en zalencomplex aangekocht door aandelen uit te geven die leden van de coöperatie hebben gekocht. 262 inwoners hebben aandelen gekocht van tussen de 300 en 5000 euro. Dit leverde 300.000 euro op: ongeveer een kwart van de totale aankoopprijs. De rest van de aankoop is met behulp van een hypotheek gefinancierd. Voor 25% van deze hypotheek geldt een aflossingsverplichting. Het overige deel is aflossingsvrij.

De coöperatie verhuurt het cafégedeelte tegen een commerciële huur aan een uitbater. De uitbater moet zodoende de vaste lasten van de coöperatie voor de exploitatie van het café en de zalen opbrengen. De huuropbrengsten zijn daarvoor ruim voldoende. Voor het gebruik van de dorps huiskamer wordt geen huur gerekend. Voor de overige zalen wordt in principe wel huur gerekend, al kunnen de meeste verenigingen kosteloos, of tegen een kleine vergoeding, van de zalen gebruik maken.

Ten slotte zijn het café en de zalen door verschillende verbouwingen door vrijwilligers flink in waarde gestegen. Dat heeft de waarde van het pand vermeerderd en daarmee de financiële positie van de coöperatie versterkt.

Vrijwilligers helpen bij de verbouwing van het café. Foto: Astrid van Egmond

De Dorpshuiskamer

Het aangekochte pand heeft in totaal ongeveer een bebouwde oppervlakte van 1010 vierkante meter. Het fysieke café is daar slechts een onderdeel van. In het pand is ook een feestzaal beschikbaar, een langwerpige zaal voor handboogschieten en koersbal en ten slotte functioneert een deel van het pand als dorpshuiskamer. Deze 'huiskamer' is in 2010 door vrijwilligers uit het dorp opgeknapt en heeft daardoor een huiselijke en warme sfeer gekregen.

De ontmoetingsruimte is voor iedereen toegankelijk en kan bijvoorbeeld ook gebruikt worden voor vergaderingen van verenigingen. De huiskamer wordt het meest gebruikt door ouderen. Iedere maandagmiddag maken tussen de 30 en 40 ouderen¹ gebruik van de huiskamer. De gemiddelde leeftijd van de bezoekers is 78 jaar. Zij drinken een kopje koffie met elkaar, praten wat, spelen koersbal of biljarten samen. Vrijwilligers uit het dorp, vaak 'jonge ouderen', begeleiden deze middag.

Iedere eerste maandag van de maand wordt daarnaast in de huiskamer een 'liederentafel' georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten zingen mensen (veelal vijftigplussers) liederen met elkaar.

De dorpshuiskamer ligt direct naast het café. Beide zijn via een hal met elkaar verbonden. De uitbater van het café kan daardoor, indien gewenst, drankjes en hapjes in de dorpshuiskamer verzorgen. Hij zorgt er ook voor dat de huiskamer er netjes uitziet en schoon wordt gehouden.

Als je drie jaar geleden aan ouderen in Esbeek had gevraagd: "Waar wil je naar toe als je straks ouder wordt en niet meer zo goed uit de voeten kunt?". Dan zei iedereen: "Dan gaan we naar de Clossenborch (verzorgingshuis) in Hilvarenbeek. Als je dezelfde vraag nu stelt, zegt bijna iedereen: "We willen in Esbeek blijven wonen". Dat geeft wel aan hoe belangrijk zo'n voorziening als de woonkamer is voor een gevoel van geborgenheid, veiligheid en saamhorigheid.

¹ Ter indicatie van het bereik: in Esbeek wonen momenteel 97 mensen van 70 jaar of ouder.

Senioren op weg naar de Dorpshuiskamer. Foto: Toos Verhoeven

Senioren kaarten en spelen spellen in de Dorpshuiskamer. Foto: Toos Verhoeven

Maaltijdvoorziening in de sportkantine

Al ruim tien jaar is er op dinsdagen in de kantine van de sportvereniging een maaltijdvoorziening voor alleenstaanden en ouderen. Deze voorziening is op verzoek van inwoners van Esbeek door een betrokken bewoonster opgezet. Zij heeft daarbij steun gekregen van het Rode Kruis. Momenteel wordt er nauw samengewerkt met de coöperatie.

Op de dinsdagen komen ruim dertig mensen samen. Naast ouderen en alleenstaanden zijn ook gehandicapten welkom. Na een kopje koffie kunnen de deelnemers van een driegangenmenu genieten. Aansluitend op de maaltijd is er tijd om te kaarten of na te praten.

Vrijwilligers uit het dorp bereiden het eten en begeleiden de middag. De keuken in de kantine is in 2004 met subsidie van de gemeente en het Rode Kruis uitgebreid, zodat er goed voor de groep gekookt kan worden.

Aanbod reguliere voorzieningen voor kwetsbare groepen

Zorgboerderij de Kraanvogel

Sinds 2008 is in Esbeek een zorgboerderij actief: de Kraanvogel. Hier kunnen mensen met een verstandelijke beperking, met psychische of psychiatrische problemen, (ex-)verslaafden of mensen met een burnout terecht voor dagbestedingsactiviteiten. De Kraanvogel kan ook tijdelijk de zorg van een mantelzorger overnemen om mantelzorgers te ontlasten (respijtzorg).

Vrijwilligster serveert de soep in de kantine. Foto: Toos Verhoeven

Ouderengym

De Stichting Welzijn Hilvarenbeek organiseert 's maandagsmorgens ouderengym voor senioren van tussen de 70 en 95 jaar. De lessen vinden in een van de zalen van de coöperatie plaats. Na de gym wordt er koffie gedronken in de dorps huiskamer. Voor de 'medioren' (vijftigplussers) organiseert de stichting Welzijn op maandag- en donderdagmorgen gymnastieklessen in de gymzaal. De deelnemers van de donderdagmorgen drinken na afloop koffie in de dorps huiskamer.

Hartreanimatie en AED

Mede met steun van de coöperatie wordt momenteel een tweede AED-apparaat (defibrillator) geplaatst in Esbeek. De Stichting Reanimatie Regio Tilburg geeft in Esbeek jaarlijks een basiscursus hartreanimatie en AED-bediening. Daarnaast geeft deze stichting jaarlijks vijf herhalingslessen voor de inwoners van Esbeek die hun diploma hebben behaald. Dat zijn er inmiddels meer dan honderd.

Ontbreken er voorzieningen?

De geïnterviewden geven aan dat er momenteel nauwelijks voorzieningen ontbreken in het dorp. Weliswaar is er geen huisartsenpraktijk of woon-zorgvoorziening voor ouderen, maar deze zijn relatief dichtbij beschikbaar in

het nabijgelegen dorp Hilvarenbeek. Momenteel wordt er wel over gedacht om specifieke diensten zoals fysiotherapie en bloed prikken mogelijk te maken in Esbeek. In het zalencomplex is een spreekkamer beschikbaar, die daarvoor gebruikt kan worden.

In het verleden heeft een werkgroep van de coöperatie onderzocht of er draagvlak is voor een kleinschalig woon-zorgcomplex voor gehandicapten en licht dementerenden. Daarbij is met verschillende partijen, zoals de woningcorporatie (Stromenland), Amarant (zorg voor gehandicapten), Thebe (thuiszorg) en de gemeente samengewerkt. Uiteindelijk bleek zo'n voorziening financieel niet haalbaar te zijn voor een klein dorp als Esbeek. De betrokkenen hebben geprobeerd slim te combineren door voorzieningen aan elkaar te koppelen, maar dat mocht niet baten. Eén van hen vertelt: "We wilden het kleinschalig opzetten, maar toen moest het opgeschaald worden. Toen werd het te groot voor Esbeek."

Behoefte aan wonen, welzijn en zorg onder de loep

"We hebben hier nog het nabuurschap. Wat we heel goed beseffen is wat er in de toekomst op ons afkomt, de afname van middelen, al dat soort zaken. Dan denken we dat wij die cultuur van nabuurschap in stand moeten houden en zo mogelijk moeten versterken.

Zo zouden we het voor elkaar kunnen krijgen om ons ideaalbeeld, een zelfvoorzienend dorp, te creëren. Waar mensen echt voor elkaar kunnen zorgen en in hun eigen dorp opgevangen kunnen worden."

Met behulp van een enquête wil de coöperatie in beeld krijgen wat de behoefte onder bewoners is aan zorg- en welzijnsvoorzieningen, maar vooral wat de behoefte is op het gebied van wonen. De enquête wordt momenteel uitgevoerd onder alle vijfenvijftigplussers in het dorp. Aan welk soort huizen hebben zij behoefte? En welk soort voorzieningen dienen daarbij gecreëerd te worden?

Met de uitvoering van de enquête is gewacht, totdat de bouwlocaties in het dorp door de gemeente bekend gemaakt zijn. Een bestuurlid vertelt: "We hebben expres gewacht totdat duidelijk zou worden waar gebouwd kan worden, zodat mensen ook weten: "Als ik kies voor Esbeek, dan kies ik voor daar of daar. En niet zoiets vaags als wil je in Esbeek wonen?" Met behulp van persoonlijke bezoeken nemen dorpsbewoners zelf de enquête af. Daarbij maakt de coöperatie gebruik van contactpersonen van de verschillende buurtschappen en vriendengroepen in het dorp.

De concrete aanleiding voor de enquête is dat de coöperatie het idee heeft dat er in het dorp behoefte bestaat aan geschikte woningen voor senioren. De gemeente Hilvarenbeek deelt dat beeld echter niet. Na een bijeenkomst over de behoefte aan seniorenwoningen, waarvoor de coöperatie ook Sir55 had uitgenodigd, werd duidelijk dat er harde cijfers over de werkelijke behoefte aan seniorenwoningen nodig zijn.

Toekomstplan: de Dorpsmakelaar

De coöperatie is momenteel ruim een jaar bezig met het uitwerken van plannen voor een 'dorpsmakelaar'. Deze functie is geïnspireerd op de dorpsondersteuner zoals die in Elsendorp werkzaam is (zie ook de beschrijving van Elsendorp). De dorpsmakelaar heeft als belangrijkste taak om de verbinding te leggen tussen allerlei vormen van vrijwillige dienstverlening, zoals burenhulp, en indien nodig professionele zorg. De makelaar kijkt altijd eerst of er binnen het dorp mensen zijn die een hulpvraag kunnen beantwoorden. Het gaat om een betaalde kracht, die aangestuurd wordt vanuit een werkgroep binnen de coöperatie en mogelijk formeel bij een bestaande zorg- of

welzijnorganisatie wordt ondergebracht. De projectplannen voor de dorpsmakelaar, inclusief een uitgewerkt functieprofiel, liggen klaar. De ideeën voor de dorpsmakelaar sluiten naadloos aan bij de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De onderhandelingen met de gemeente over de financiering lopen echter momenteel nog niet zo soepel. Dit is het gevolg van bestuurswisselingen door gemeenteraadsverkiezingen en druk op de capaciteit van de gemeente door onenigheid over de bouw van een multifunctioneel cultureel centrum in Hilvarenbeek.

“De dorpsmakelaar is de persoon die verantwoordelijkheid neemt en er voor zorgt dat alle kwetsbare groepen, ook degenen die de weg naar de voorzieningen niet weten te vinden, bereikt worden en de kans krijgen om maatschappelijk mee te doen.” (Coöperatie Esbeek, p. 5, 2010)

2.2 Stimulerende factoren

De gemeente trekt zich terug

Gevraagd naar wat van belang is geweest voor het opzetten van de succesvolle initiatieven, wijst een van de geïnterviewden op de rol van de gemeente, die al jaren zegt: “Regelen jullie het zelf nou, want wij hebben de expertise, het geld en de mensen niet.” Dat de gemeente duidelijk heeft gecommuniceerd dat zij zich terug moet trekken, heeft in Esbeek dus als een stimulans voor burgerinitiatief gewerkt. Dit bleek ook tijdens de oprichting van de coöperatie: de betrokkenen hebben toen uitdrukkelijk afgesproken ‘het zelf te regelen’ en zich niet afhankelijk van de gemeente op te stellen. Deze zelfstandige houding heeft de gemeente vervolgens beloond door de dorpscoöperatie vrijheid en vertrouwen te geven.

En daar heeft de gemeente ook bestuurlijk profijt van vertelt één van de geïnterviewden: “Het is natuurlijk ook zo dat als wij een beslissing nemen vanuit de dorpscoöperatie, dan wordt die ook door de bewoners gedragen. En als de gemeente een beslissing neemt, krijgt zij veel meer bezwaren.”

Eigenaarschap, trots en maakbaarheid

Het succes van de coöperatie is verder voor een belangrijk deel te danken aan het feit dat de bewoners zich het gevoel van eigenaarschap, trots en maakbaarheid eigen hebben gemaakt. De aankoop van het café met behulp van aandelen heeft daaraan een grote bijdrage geleverd. Veel leden van de coöperatie werden door de aankoop ook letterlijk mede-eigenaar van het pand. In de praktijk bleek dit eigenaarschap ‘een ongelofelijke positieve kracht’ te zijn, omdat het de betrokkenheid versterkte.

In het verlengde van dit eigenaarschap ligt wat de geïnterviewden ‘het creëren en organiseren van trots in het dorp’ noemen. Door het pand van het café na de aankoop zelf met vrijwilligers te verbouwen en uit te breiden, ontstond naast eigenaarschap ook trots en vertrouwen op het eigen kunnen.

“Trokken ouderen voor de oprichting van de coöperatie weg vanwege een gebrek aan voorzieningen? Dat is moeilijk meetbaar natuurlijk. Maar ik heb wel het gevoel, omdat mensen nu hebben gemerkt dat de samenleving maakbaar is: dat je samen dingen kunt veranderen. Dat mensen wel zeggen: “We blijven in Esbeek, we proberen er te blijven.”

Het virus van het eigen initiatief blijkt besmettelijk. Vanuit Esbeek is inmiddels contact met verschillende dorpen in de omgeving. Eén van de geïnterviewden vertelt bijvoorbeeld hoe bewoners in het nabijgelegen Diessen altijd tegen de gemeente waren: 'altijd tegen, tegen, tegen'. Sinds de coöperatie een paar jaar intensief contact met het dorp heeft, hebben inwoners in Diessen zelf plannen geschreven. Een geïnterviewde vertelt: "Zij zijn helemaal omgeturnd. Sinds kort hebben ze de IDOP-gelden² op de rekening staan. En zij bellen ook geregeld van hoe hebben jullie dit of dat gedaan."

Dat het motto van de coöperatie 'Esbeek regelt het zelf' is, wil niet zeggen dat de coöperatie letterlijk alles zelf regelt.

Het besef dat er met verschillende partijen, zoals de woningbouwvereniging, thuiszorg en het Wmo-loket samengewerkt moet worden is voor alle betrokkenen helder. De dorpscoöperatie kiest er echter wel nadrukkelijk voor de regie in eigen hand te houden en het in die zin 'zelf te regelen'.

Gym voor 'medioren'. Foto: Toos Verhoeven

Subsidies

Voor het opzetten van de verschillende initiatieven hebben Esbeek en de coöperatie verschillende subsidies ontvangen die gebruikt zijn voor de uitvoering van ideeën. De gemeente heeft bijvoorbeeld een aantal keer bescheiden subsidies vanuit het leefbaarheidsfonds verleend. Een geïnterviewde vertelt daarover: "Daar werden we door de gemeente zelf op geattendeerd. Die zei: "We hebben subsidiegelden, maar daar wordt nooit een beroep op gedaan."

Daar hebben we toen gebruik van gemaakt en vervolgens hebben we die kennis gedeeld met andere dorpen binnen de gemeente. Van: "Wij hebben het dit jaar gebruikt, volgend jaar komt er weer een bedrag vrij. Als je een goed plan hebt..."

² Subsidie voor een integraal dorpsontwikkelingsplan. Een IDOP wordt gezamenlijk opgesteld door de bewoners en de gemeente. De gemeente neemt daarbij een ondersteunende rol in.

Voor de verbouwingen zijn subsidies van LEADER-plus en POP aangevraagd. Hoewel de betrokkenen blij zijn met de gelden, vertellen zij ook dat het aanvragen en verantwoorden van de subsidies erg veel tijd in beslag neemt en bureaucratisch verloopt. Eén van de geïnterviewden vertelt: “Het is bijna niet te doen om als vrijwilliger die subsidies aan te vragen. Daar moet je eigenlijk iemand voor hebben die daarmee bekend is. Dat is echt een monnikenwerk. Dan komen ze bijvoorbeeld met de voorwaarde dat alle vrijwilligers een urenstaat in moeten vullen. Dan moet je dus alle vrijwilligers langs. Dat kost een tijd en geld! Dat wil je niet weten. Ik snap best dat je uitgaven wilt controleren, maar doe het niet alleen vanachter een bureau. Kom ook eens langs om te kijken.”

Ten slotte heeft Esbeek in 2009 de Noord-Brabantse *Dorpenderby* gewonnen. Dit is een provinciale wedstrijd waarin dorpen strijden om uitgeroepen te worden tot dorp met het beste initiatief dat de leefbaarheid bevordert (zie ook: www.brabant.nl/subsites/dorpen-derby). De hoofdprijs was een bedrag van 50.000 euro, waarvan een deel is gebruikt voor de recente verbouwing en inrichting van het café.

Eigen kracht in het dorp benutten

Van belang bij het opzetten van de initiatieven is ook het benutten van de kennis en talenten van de bewoners van het dorp. Een geïnterviewde vertelt daarover treffend: “Je staat er gewoon versteld van hoeveel *know how* er in zo’n dorp aanwezig is. Bijvoorbeeld bij de verbouwing van de woonkamer. Dat wilden we wel professioneel doen. We kwamen er toen achter dat er een binnenhuisarchitect in het dorp was komen wonen. Die hebben we hier uitgenodigd en die was dolenthousiast. Die heeft een paar schetsen gemaakt en klaar is Kees. En voor de verbouwing van het café geldt het hetzelfde. Iedereen heeft wel iets wat ie goed kan en van pas komt. Dat zit vaak verborgen. Die mensen hebben we zover gekregen.”

Borging door betrokkenheid en toegankelijkheid

De gekozen vorm van een coöperatie blijkt een gouden greep voor het bestendigen van het initiatief te zijn. Zoals eerder vermeld bevordert deze vorm de betrokkenheid onder de bewoners, doordat het mensen zeggenschap en eigenaarschap geeft. Transparantie staat bovendien hoog in het vaandel van de coöperatie. Het bestuur verantwoordt zich jaarlijks met een jaarvergadering en jaarverslag. Het verslag wordt in het dorp huis-aan-huis rondgestuurd.

En als bewoners iets niet goed begrijpen, dan spreken zij daar de bestuurders vaak op straat op aan. Veel communicatie verloopt in die zin laagdrempelig via het informele circuit en niet via vergaderingen. Een geïnterviewde vertelt daarover: “Het komt natuurlijk ook allemaal van onderaf. Als wij in een ivoren toren gaan zitten, dan kunnen we het net zo goed aan de gemeente overlaten.”

Hechte gemeenschap door vriendengroepen en carnaval

Esbeek is van oudsher een dorp met een sterke sociale samenhang. Dit draagt volgens de geïnterviewden ook bij aan het succes van de coöperatie en de ontplooiende initiatieven. De sociale samenhang blijkt deels terug te voeren te zijn op het bestaan van hechte vriendengroepen.

De basis daarvoor ligt op de basisschool en in het vieren van carnaval. Jongeren die in hetzelfde jaar geboren zijn, blijven vaak voor het leven lang vrienden. Zij zitten samen op school en maken samen carnavalswagens. De geïnterviewden vertellen dat veel bewoners gemakkelijk te bereiken zijn door zo’n vriendengroep aan te spreken. De coöperatie maakt daar dan ook gebruik van, zoals bijvoorbeeld bij het laten afnemen van de

enquête. Door de aanwezigheid van de vriendengroepen bestaat in het dorp een soort natuurlijke verbondenheid. Naast de vriendengroepen geeft de aanwezigheid van een groot aantal verenigingen, veertig, ook een indicatie van de sterke onderlinge samenhang.

Carnaval in Esbeek 2010. Foto: Toos Verhoeven

De andere kant van de medaille van de hechte gemeenschap is wel dat nieuwkomers in het dorp zich 'dubbel moeten bewijzen'. Een geïnterviewd bestuurslid licht toe: "Als je bijvoorbeeld in een werkgroep van de coöperatie alleen maar 'import' zou zetten, dan schakelt de Esbeekse bevolking een stapje terug en zegt nee. Het moet wel een mooie mix zijn." Een andere geïnterviewde vertelt: "Toen ik hier zelf vier jaar geleden kwam wonen, heb ik hier ook wel wat gemerkt. Ze kijken eerst de kat uit de boom: wat voor vlees hebben we in de kuip? Het duurt even voordat je echt het gevoel krijgt dat je erbij hoort."

De bovenstaande beschrijving van Esbeek is geschreven door Jan Willem van de Maat (MOVISIE) en is onder meer gebaseerd op een interview met: Roel Hesselmans (bestuurslid coöperatie), Egbert Stellinga (coöperatiewerkgroep wonen, welzijn en zorg) en Chris Way (voorzitter coöperatiewerkgroep senioren, coördinator en Rode Kruis vrijwilliger welzijnsactiviteiten).

Overige Bronnen

Coöperatie Esbeek, Notitie: Op weg naar een toekomstbestendig Esbeek, 2010.

Sociaal en Cultureel Planbureau, Sociale statusscores 2006.

www.horizonline.nl

www.esbeek.eu en www.vitaalhilvarenbeek.nl

3. DE COÖPERATIE DORPSWINKEL IN STERKSEL

Het Brabantse Sterksel heeft na het sluiten van de laatste winkel in het dorp, in 2003 een coöperatie gevormd om een Dorpswinkel op te zetten. Het bijzondere aan deze winkel is dat deze draaiende wordt gehouden door vrijwilligers uit het dorp. Een dergelijk winkelservicepunt levert een sterke bijdrage aan de leefbaarheid. Het is een sterke sociale voorziening die ervoor zorgt dat jong en oud zich verbonden blijft voelen aan het dorp. Deze en meer voorzieningen zijn in Sterksel mede mogelijk gemaakt door IDOP-subsidie (Individuele Dorpsontwikkelingsplannen) van de gemeente en de provincie Noord-Brabant.

Over Sterksel

Het Brabantse Sterksel is een van de kleine kernen in Brabant en ligt in de gemeente Heeze-Leende, welke tussen Eindhoven en Weert in ligt. Sterksel kent nog geen 1.200 inwoners. Het dorp heeft een basisschool en peuterspeelzaal, een openbaar-vervoervoorziening in de vorm van een buurtbus door de week (niet in het weekend), een kerk, twee uitleenpunten van de bibliotheek, de plaatselijke Coöperatieve Dorpswinkel 'Attent met service' en Dorpshuis Valentijn (recent gerenoveerd). De huisartsenpraktijk ligt in Heeze (ruim zes kilometer verderop), de apotheek heeft een wisselend dienstenrooster in de andere kerndorpen en het ziekenhuis St. Anna ligt in Geldrop (op zo'n 11 kilometer afstand).

Op een terrein bij het dorp ligt Providentia, een zorginstelling en een belangrijke werkgever. Sinds 2006 is het onderdeel van Kempenhaeghe, expertisecentrum voor epilepsie en slaapgeneeskunde. Het is een groot terrein waar een beschermde woonomgeving voor mensen met epilepsie en/of een verstandelijke beperking is gecreëerd. Door de grootte van het complex en de aanwezigheid van voorzieningen als een boerderij, kapel, schooldependance en een winkel lijkt Providentia op een klein dorp. In 2006 kwam Providentia met een plan om driehonderd woonhuizen op het terrein van 22 hectare te bouwen. De bedoeling is dat er naast de huidige bewoners ook andere mensen de gelegenheid krijgen er een huis te kopen of huren. Van de 300 te bouwen huizen worden er 40 gereserveerd voor de huidige bewoners van Providentia.

De sociale status van het dorp is hoger dan het landelijk gemiddelde (SCP 2006). Sterksel is het sterkst vergrijzende dorp van Nederland. In 2015 is de verwachting dat het aantal 65-plussers is gestegen naar 21% van de bevolking ten opzichte van 16% in 2004.

3.1 Initiatieven en voorzieningen

In het kader van deze verkenning ligt de nadruk op de coöperatie Dorpswinkel. Verderop is een overzicht opgenomen van de andere (burger)initiatieven.

De oprichting van coöperatie Dorpswinkel

Evenals veel kleine plattelandskernen heeft Sterksel te maken gehad het verdwijnen van lokale voorzieningen. Zo verdwenen het filiaal van de Rabobank, het postkantoor en het wit-gele-kruisgebouw. Dit speelt al langere tijd. Op 1 januari 2002 verdween ook de plaatselijke supermarkt. De voormalige winkelier had er al jaren een moeizaam bestaan en had er al diverse functies bij om het hoofd boven water te houden. Zo had hij onder meer een postagentschap. Met het verdwijnen van de winkel verdwenen dus meer voorzieningen. Dat betekende niet alleen dat de dorpsbewoners steeds meer op omliggende gemeenten aangewezen waren. Het betekende tegelijk een stevige sociale aderlating. Met het verdwijnen van de voorzieningen verdween ook 'de loop' uit het dorp. Een ontmoetingsplaats voor de sociale contacten in het dorp was hiermee weg.

Dit was de aanleiding voor een aantal verenigingen om de koppen bij elkaar te steken, zoals KVO, KBO en zelfs de plattelandjongeren. Sterksel kent van oudsher een rijk verenigingsleven. Van oorsprong is Sterksel een ontginningsgebied waardoor mensen uit het hele land werden aangetrokken. Het betekende immers werk. Maar het betekende ook dat zij met elkaar een nieuwe gemeenschap moesten vormen en sterk op elkaar waren aangewezen. Die cultuur is nog steeds terug te vinden in het dorp.

Er werd een werkgroep samengesteld met vertegenwoordigers van enkele maatschappelijke organisaties, zoals de ouderenbond, de land- en tuinbouworganisatie, de jongerenorganisatie en de vrouwenorganisatie. Het eerste aandachtspunt was de winkel. Het idee ontstond om een winkel in eigen beheer te starten. Om erachter te komen of er draagvlak was, werd een enquête gehouden onder de bewoners. Daaruit bleek dat 63% voor de terugkeer van de winkel was en dat 73% van plan was er ook boodschappen te gaan doen, als die winkel er daadwerkelijk zou komen.

De dorpswinkel.

Na een uitgebreide oriëntatie is gezocht naar een winkelketen als partner. Dat is uiteindelijk de Spar geworden. Zij hebben geholpen met het opstellen van een bedrijfs- en een financieringsplan. Toen het er naar uitzag dat het haalbaar was, is in december 2003 de Coöperatie Dorpswelzijn Sterksel U.A. opgericht. Doelstelling was breder dan alleen een winkel.

Uit de oprichtingsakte "...te voorzien in stoffelijke behoeften van haar leden, die hun welzijn in Sterksel en daarmee verband houdende leefbaarheid vergroot, waaronder met name begrepen het uitbaten van een winkel...." "...Het gestelde doel wordt zonder winstoogmerk nagestreefd..."

Juridische vorm

Er werd een coöperatie opgericht, zodat er ledencertificaten konden worden uitgeven. Er is in korte tijd zo'n 17.000 euro opgehaald. Samen met een bijdrage van de provincie en een lening bij de Rabobank was dat voldoende voor de start. Een andere mogelijkheid was om er een stichting of vereniging van te maken, maar als er dan contributie wordt geheven is de kans groot dat veel mensen weer afhaken. Nu zijn de leden van de coöperatie mede-eigenaar en hebben ze er geld in zitten, ook al gaat het soms maar om relatief kleine bedragen. Er zijn nu bijna 250 leden en dat betekent meer dan de helft van alle huishoudens in Sterksel, die daardoor bovendien (mede)zeggenschap hebben in het reilen en zeilen van het winkelservicepunt.

Het runnen van de Dorpswinkel

Bij de start van de winkel zijn zeventien vrijwilligers maanden bezig geweest om dat oude bedrijfspand op te knappen en in te richten. In de tussentijd is er een bedrijfsleider aangetrokken. Dit is de enige betaalde kracht. Bij de start in maart 2004 werkten al 31 vrijwilligers gedurende meerdere dagdelen in de winkel. Samen waren ze goed voor 60 tot 100 uur in de week. Nu in 2010 zijn ruim vijftig vrijwilligers, van jong tot oud, in de winkel aan werk. De oudste is 81 jaar. Daarnaast werkt er een verstandelijk gehandicapte vanuit de instelling Providentia in het kader van de dagopvang. En op zaterdag komen een aantal jongeren uit het dorp om iets bij te verdienen achter de kassa. De vrijwilligers komen uit alle lagen van de bevolking. Het enthousiasme en de saamhorigheid is groot. In de zomer is er een beloning in de vorm van een grote 'Sparbeque' voor alle vrijwilligers en bij de start van ieder jaar wordt een 'aangeklede' nieuwjaarsreceptie voor de vrijwilligers en het coöperatiebestuur georganiseerd.

Dorpswinkel interieur. Foto: Paul Rulkens

Voor de bedrijfsleider is het natuurlijk wel anders werken dan met beroepskrachten. Het is niet allemaal geschoold personeel, maar de inzet en de betrokkenheid maken veel goed. In een gewone winkel is deze vaak niet zo aanwezig. Een zorg is wel zoveel vrijwilligers ook langdurig 'vast' te houden, maar tot nu toe gaat dat heel goed. Nog een resultaat is dat de omzet groeit en dat de kosten zijn gedekt. De winkel biedt ook aanvullende service, niet alleen omdat daar behoefte aan is, maar ook om de loop er in te houden. Zo is er een agentschap van TPG-post, een beperkt assortiment drogisterijartikelen, informatie over de buurtbus, streekinformatie van de VVV met fiets- en wandelroutes, een kopieerapparaat en een stomerijdienst. Een fotoservice bleek niet rendabel. Ook is er een boodschappendienst opgezet. De boodschappen worden dan niet thuisbezorgd, maar de mensen worden opgehaald zodat ze zelf kunnen winkelen en zo sociale contacten kunnen opdoen.

"Belangrijke resultaat van de winkel is dat deze bijdraagt aan de leefbaarheid in het dorp. Iedereen denkt daar wel zo over. Een van de vrijwilligers is een paar jaar terug in ons dorp komen wonen. Via de winkel heeft ze heel snel heel veel dorpsbewoners leren kennen en is ze volledig ingeburgerd.

Je ziet ook dat mensen elkaar weer treffen bij de winkel. Vroeger gebeurde dat vooral in en rond de kerk en bij de destijds bestaande voorzieningen als bank, winkel, het witgele-kruisgebouw en dergelijke. Nu buurten ze hier. Ook de oude mensen kunnen weer boodschappen doen en zo hun sociale contacten onderhouden."

Financiering van de Dorpswinkel

Via certificaten is geld ingelegd in de Dorpswinkel en velen zijn ook actief als vrijwilliger. Met deze brede aandacht is de coöperatie veel meer dan alleen het gezamenlijke beheer van een winkel. De betrokkenheid door middel van certificaten bij de coöperatie betekent dat veel mensen zich druk maken over de leefbaarheid van het dorp en de mogelijkheid om ook op hogere leeftijd in het dorp te kunnen blijven wonen. Het ledental in Sterksel ligt op bijna 250, meer dan de helft van het aantal gezinnen. De dagelijkse leiding wordt, met medewerking van de bedrijfsleider, bepaald door het coöperatiebestuur. Dat dient volledige verantwoording af te leggen bij de achterban, in dit geval de leden van de coöperatie. De leden hebben een certificaat op naam en daarmee als belanghebbende/aandeelhouder recht op informatie en inspraak.

Nieuwe plannen van de coöperatie

Twee keer per jaar houdt de coöperatie een ledenvergadering en worden allerlei (nieuwe) plannen besproken. Niet alleen met betrekking tot een nieuwe winkellocatie, maar ook wordt onderzocht of op een vergelijkbare wijze als in Hoogeloon een zorgcoöperatie kan worden opgezet. Seniorenwoningen of aangepaste woningen zijn niet beschikbaar in Sterksel. Er is vooral eigen woningbezit, maar die woningen zijn meestal niet levensloopbestendig. Hetzelfde probleem is er met veel zorgdienstverlening. Ook hierin is het dorp niet voorzienend met als gevolg dat men daarvoor naar Leende, Heeze of nog verder moet. Vanuit het seniorenbeleid wordt momenteel onderzocht of er geen consultatiebureau voor ouderen kan worden opgezet.

Er wordt gemeentebreed naar oplossingen gezocht voor de benodigde voorzieningen in het dorp, waarbij nadrukkelijk wordt gekeken naar de mogelijkheden van Sterksel als vestigingsplaats. Dat betekent niet dat alles onder de vlag van de coöperatie hoeft te worden gebracht. Het kan bijvoorbeeld heel goed zijn dat als er een consultatiebureau voor ouderen komt, die in het bestaande buurthuis wordt gevestigd.

Het gaat niet om de coöperatie maar om de voorzieningen. Hetzelfde geldt voor het probleem van het openbaar vervoer. De buurtbus rijdt alleen van maandag tot en met vrijdag van tien uur 's ochtends tot zes uur 's avonds. Wie bijvoorbeeld 's avonds of in het weekend iemand in het ziekenhuis wil opzoeken, moet dan een beroep doen op iemand anders in het dorp. Nu kan dat vaak wel, maar het kan ook erg belastend zijn.

Muziekfeesten Sterksel.

Nieuwe winkel

Naar verwachting komt er augustus/september 2011 een nieuw bedrijfspand gereed voor een winkelservicepunt, op de plek naast de huidige Attent-Dorpswinkel. Er komt dubbel zoveel ruimte en het versgedeelte wordt flink uitgebreid. De Dorpswinkel wordt ruimer en ook toegankelijk voor rolstoelers.

"Het assortiment wordt met het nieuwe Winkelservicepunt flink uitgebreid en er komt een koffiecorner, stomerij, boodschappendienst en VVV-kantoortje. Zo'n servicepunt is heel belangrijk voor een kleine kern."

Het nieuwe servicepunt in de Dorpswinkel wordt gerealiseerd en ingericht met behulp van meerdere financieringsbronnen. Zo zijn er eigen middelen en verschillende donaties zoals een bijdrage van de ontwikkelaar woningbouwcorporatie woCom. Verder vormt de IDOP-investering (Individuele Dorpsontwikkelingsplannen) een belangrijke bron voor de investeringen. Een IDOP wordt betaald door de gemeente en door de provincie. De provincie maakte voor 2010 extra geld vrij. Een kleine kern kan van de provincie maximaal een miljoen euro krijgen voor de uitvoering van een IDOP. De gemeente of andere partijen moeten dan een even groot bedrag investeren. Sterksel heeft in 2008 van de provincie een miljoen euro gekregen. De zeven IDOP-projecten in Sterksel omvatten de brede school, het kernplan, winkelservicepunt, virtueel plein, dorpshuis Valentijn, speelplekken en communicatie. Het IDOP-Sterksel is bedacht door en voor de Sterkselnaren.

“De betrokkenheid van de Sterkselnaren bij hun dorp is heel groot”, stelt IDOP-Sterksel-projectleider Connie Hameeteman. “Die betrokkenheid en compassie hebben mij serieus getroffen. Neem nou de supermarkt: zestig vrijwilligers die de Dorpswinkel draaiende houden. Dat is toch ongekend! Sterkselnaren zijn enorm gedreven om na te denken over de toekomst van hun kern, om de leefbaarheid daarvan te verbeteren en de jongeren in het dorp te behouden.” Connie vindt dat een IDOP een gezond beroep doet op de zelfredzaamheid van de burger. “Het is ook een prima manier om in korte tijd projecten van de grond te krijgen. Door een IDOP zijn niet alleen méér, maar ook uitgebreidere projecten mogelijk. Zonder IDOP-geld zijn veel projecten simpelweg niet meer te realiseren”, aldus de projectleider.

Volgens de enthousiaste projectleider wordt nu in Sterksel langzaam zichtbaar, wat een kern met een IDOP kan bereiken en realiseren. “Neem nou brede school De Talententoren. Zonder IDOP zou er vast wel een nieuwe basisschool in Sterksel zijn gebouwd, maar niet met de mogelijkheden die de school nu heeft en gaat bieden. De school is binnenkort ook in de avonduren beschikbaar, er is speciale aandacht voor ICT-onderwijs en het biedt in de toekomst buitenschoolse opvang.”

Bij de ontwikkeling van de nieuwe ‘IDOP’-speelplekken (Heezerweg en Kanhoeve) zijn kinderen en jongeren intensief betrokken. Hameeteman: “We hebben aan de jeugd gevraagd: wat moet er komen en waar? Korte lijnen zijn noodzakelijk in een IDOP. Communicatie over een IDOP tussen alle betrokkenen is enorm belangrijk. Een IDOP staat of valt met korte lijnen en goed communiceren.”

De Sterksel buurtsuper: ‘wereldberoemd’

In Nederland wordt getracht deze succesformule op brede basis te kopiëren en toe te passen. In Brabant is de buurtsuper Sterksel ‘wereldberoemd’ en wordt in provinciale kringen als een van de parels beschouwd. Ook in Europees verband is het winkelservicepunt Sterksel ontdekt en bekend geworden en wordt in de huidige geëxploiteerde vorm als een van de voorbeeldprojecten gesteld. In dit samenwerkingsverband is men eveneens tot de conclusie gekomen dat een dergelijk winkelservicepunt mede een sterke bijdrage levert aan de bevordering en versterking van de leefbaarheid in plattelandsgebieden. Gedurende de afgelopen jaren heeft de coöperatie meerdere presentaties verzorgd die betrekking hebben op de voorbereiding, organisatie, exploitatie, et cetera, van het winkelservicepunt.

De Sterksel Dorpsraad

De Dorpsraad wordt sinds kort financieel ondersteund door de gemeente. Op 9 januari 2011 is een nieuw convenant getekend, waardoor de Dorpsraad opnieuw erkend is als volwaardig gesprekspartner van de gemeente. De Dorpsraad kent meerdere werkgroepen, waaronder een werkgroep 'maatschappelijk' waarin oor en oog is voor de zwakkeren van de samenleving. Hieraan nauw gerelateerd is er een werkgroep 'Wonen en Welzijn'. Deze groep heeft zich voornamelijk ingezet voor de huisvestingsmogelijkheden in Sterksel, maar is gezien de huidige financiële crisis 'slapende'.

Werk-implementatiecommissie Seniorenbeleid

Op gemeentelijk niveau functioneert vanaf 2004/2005 de werk-implementatiecommissie seniorenbeleid (WIS). Deze commissie, met werkgroepen, zet zich in op allerlei terreinen. Er is een seniorenrgids gemaakt. Op meerdere plaatsen is een 'ouderensoos' ingericht. De vrijwillige klussendienst is uitgebreid en verbreed. Er is een uitgebreide rapportage ter attentie van het (openbaar) vervoer bij de gemeente aangeboden. Ook zijn onvolkomenheden in wegen, paden, openbare instellingen geïnventariseerd en gesignaleerd en zijn de gemeentelijke klachtenregeling en de meldingen beoordeeld. In samenwerking met de plaatselijke KBO worden themadagen georganiseerd. De WIS is sinds kort minder actief omdat taakstelling nu voornamelijk is neergelegd bij Seniorenbeleid.

Dorpshuis Valentijn

Het dorpshuis is een multifunctioneel dorpscentrum. Het biedt ruimte voor sport, ontspanning en culturele activiteiten (horeca, kinderopvang, jongerenontmoeting) en onderdak aan het verenigingsleven. Voor ouderen worden activiteiten georganiseerd zoals 'samen eten', 'de soos' en 'het internetcafé'.

Opening dorpshuis Valentijn.

Burgerorganisaties

Sterksel heeft een uitgebreid verenigingsleven: organisaties van jong tot oud, muziekverenigingen, sportverenigingen en onderlinge hulp (Rode Kruis, Zonnebloem enz). Sinds kort is er een 'Virtueel dorpsplein' voor de verenigingen en andere informele groepen. Daarop presenteren een veertigtal organisaties zichzelf.

Familie- en burenhulp

Familie- en burenhulp is in de Sterkselse gemeenschap sterk ontwikkeld, waardoor bewoners - voor zover mogelijk - zo lang als mogelijk in een thuissituatie kunnen wonen, al dan niet met mantelzorg.

3.2 Stimulerende factoren

Eigenaarschap en betrokkenheid

De bevolking is sterk betrokken om de leefbaarheid op peil te houden. Belangrijk is dat er een centrale karktrekker is in de vorm van bijvoorbeeld een dorpsraad, die wordt geaccepteerd door inwoners. Verder is het belangrijk dat er medewerking en/of vertegenwoordiging plaatsvindt door personen die de weg weten binnen plaatselijk/gemeentelijk/provinciaal bestuur en subsidieeland. Er wordt draagvlak gecreëerd door vorm(en) van inspraak (betrokkenheid en samenwerking). Belangrijk is dat de mensen vertrouwen hebben in de gestelde doelen. Er is sprake van volledige en uitgebreide communicatie/informatie naar de bewoners, vooral naar degenen die niet actief aan ontwikkelingen meedoen.

Slimme verbindingen

De Dorpswinkel laat zien dat het leggen van slimme verbindingen belangrijk is. De medewerking van de Spar bijvoorbeeld zorgt voor een aantrekkelijk en verantwoord assortiment.

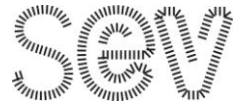
Activerend beleid van provincie en gemeente

De Integrale Dorpsontwikkelingsplannen zijn gestimuleerd door de provincie Noord-Brabant en de gemeente Heeze-Leende. Om middelen te verkrijgen moest er worden voldaan aan een aantal voorwaarden. Ten eerste de eis tot cofinanciering. Zowel de gemeente als de woningcorporatie financierden mee. Ten tweede moest er voor de terbeschikkingstelling van middelen een goed plan komen. De bewoners kregen hierin ondersteuning van bureau Krachten. Ten derde moet de bevolking zelf hierin het voortouw nemen. Sterksel heeft deze kans gegrepen en gekregen.

"Als in een plaats van amper 1.300 inwoners een winkel overeind kan worden gehouden met een IDOP, dan zegt dat veel. Het maken van de IDOP legt ook weer extra druk. Maar men realiseert zich dat de IDOP een extra kans geeft en deze wordt ook benut."

De rol van de gemeente en de projectleider

De gemeente Heeze-Leende heeft een IDOP-projectleider van buiten aangetrokken, die op het gemeentehuis is gestationeerd. De eindregie ligt bij de gemeente. De projectleider stelt zich hierdoor neutraal op en kan eerst aan verschillende kanten bekijken hoe de zaken ervoor liggen. De projectleider zorgt er verder voor dat het

algemeen belang wordt gediend en dat er geen dingen binnen de dorpsplannen gebeuren die elders valse verwachtingen wekken. Daarnaast is een regiegroep geformeerd waarin de verschillende partijen -waaronder de wethouder- participeren.

Convenant gemeente en Dorpsraad Sterksel

Er was al een convenant uit 2003. Dit wordt naar aanleiding van het dorpsontwikkelingsplan vernieuwd. De Dorpsraad wordt sinds kort financieel ondersteund door de gemeente. De Dorpsraad is nu opnieuw erkend als volwaardig gesprekspartner van de gemeente.

Bovenstaande beschrijving van Sterksel is geschreven door Jel Engelen (MOVISIE) en is onder meer gebaseerd op een interview met: de heer Jos Hendriksen (o.a. vicevoorzitter van de Dorpswinkel) en mevrouw Connie Hameeteman (projectleider IDOP, gestationeerd bij de gemeente).

Meer informatie

www.sterksel.nu

<http://www.brabant.nl/Actueel/Nieuws/2010/September/Dorpsontwikkelingsplannen-zijn-succes.aspx>

www.sre.nl/dorpsontwikkeling

4. ZORG VOOR EN DOOR ELSENDORP

In Elsendorp heeft het dorpsoverleg initiatief genomen om ouderen de kans te bieden in het dorp te blijven wonen. De bewoners zijn na het opmaken van een plan samen met de gemeente en maatschappelijke organisaties aan de slag gegaan. Er zijn zorgwoningen en een steunpunt gebouwd en het buurthuis en de brede school zitten onder een nieuw gezamenlijk dak. De initiatiefnemers zijn vervolgens de zorg gaan reorganiseren. Pgb's, mantelzorg en een zorgteam met medewerkers uit het dorp zelf, spelen daarbij een belangrijke rol. Zo ook de (Wmo-)dorpsondersteuner die proactief de informele zorg en contacten ondersteunt. Het resultaat: Elsendorpse ouderen trekken niet of nauwelijks meer weg uit het dorp. Elsendorp won de Nederlandse Dorpsvernieuwingprijs in 2007 en kwam als tweede uit de bus in de Europese Dorpsvernieuwingprijs in 2008. Een sterke dorpsprestatie.

Over Elsendorp

Het Brabantse Elsendorp ligt in de gemeente Gemert-Bakel, ongeveer zeven kilometer van Gemert en twintig kilometer van Helmond. Het autonome dorp telt zo'n 1.060 inwoners. De gemeente met haar zeven dorpen heeft in totaal 28.766 inwoners. Het dorp heeft een multifunctioneel centrum met onder meer een basisschool en een buurthuis. Er zijn zorgwoningen gebouwd naast een steunpunt waar ontmoeting, paramedische zorg en het consultatiebureau een plek hebben. Ook is er (nog) een huisarts die in het dorp praktijk houdt. Verder kent Elsendorp een kerk, een jeugdhonk, een kleine buurtsuper met beperkte openingstijden en een buurtbus.

Elsendorp is in 1891 ontstaan als peelontginningsdorp. Aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw zijn de heidevelden aan de rand van de Peel ontgonnen. In 1926 werd de parochie Elsendorp gesticht, genoemd naar pater Gerlacus van den Elsen die ondermeer oprichter was van de Noord-Brabantse Christelijk Boerenbond. De sociale status van gemeente Gemert-Bakel is lager dan het landelijk gemiddelde (SCP 2006).

Het aandeel 75-plussers ligt in het dorp Elsendorp (8,3%) boven het gemiddelde binnen de gemeente Gemert-Bakel (6%) en ook boven het landelijk gemiddelde (6,9%). De verwachting is dat in Elsendorp het aandeel 75-plussers tot 2030 fors zal stijgen van 8,3% naar 20,8%. Daarmee komt de vergrijzing in Elsendorp maar ook in de rest van de gemeente (13,8%) aanzienlijk boven het landelijk gemiddelde van 11,5% uit (www.horizonline.nl).

4.1 Initiatieven en voorzieningen

Het dorpsoverleg aan zet

Ruim dertig jaar is er in Elsendorp een dorpsoverleg actief, dat zich in de jaren negentig vooral bezig hield met het in stand houden van het dorpshuis. Stichting Dorpsoverleg Elsendorp (verder: het dorpsoverleg) constateerde in 1998 dat in Elsendorp hetzelfde gebeurde als in andere kleine dorpen: ouderen verhuisden naar de nabijgelegen stad of het centrumdorp, de voorzieningen achterna en starters op de woningmarkt verhuisden

wegens gebrek aan woningen, met als gevolg dat het aantal leerlingen op de basisschool terugliep. Het dorpsoverleg is in antwoord hierop samen met de inwoners gaan nadenken over de vraag “Hoe moet Elsendorp er in 2010-2015 uitzien?”. Er werd een enquête uitgezet met als centraal thema ‘de leefbaarheid in het dorp’.

Onder regie van het dorpsoverleg hebben de dorpsbewoners de jaren daarna nagedacht over hoe de voorzieningen in het dorp versterkt konden worden en hoe door middel van woningbouw starters en ouderen in het dorp te behouden.

Een echte opsteker in die periode was het opnieuw inrichten van het dorpsplein. De gemeente had de investering pas in 2006 gepland, maar de Elsendorpers wilden het 75-jarig bestaan van hun dorp in 1999 al vieren met een nieuw plein. Met het vinden van sponsors voor de materialen en de vrijwillige inzet van 1.100 uren aan menskracht liet het dorp zien én ervaren: ‘als je iets wilt, dan kun je het’. Dit burgerinitiatief wekte ook bij de gemeente vertrouwen in de wil én het ondernemerschap van de bewoners.

Nadat de wensen en ideeën van het dorp in een totaalplan werd aangeboden aan de gemeente, is het vanaf 2004 snel gegaan. Het dorpsoverleg vond in de gemeente en de provincie ondersteunende partners, die zowel bestuurlijk als financieel ruimte boden. In een ras tempo kwamen allerlei nieuwe voorzieningen tot stand. Zo kwam er het multifunctioneel centrum De Dompelaar met onder andere een basisschool en een buurthuis. Naast nieuwe zorgwoningen werd elders in het dorp een steunpunt opgezet. De buurtsuper kwam mede op verzoek van ouderen weer terug met beperkte openingstijden: een aantal dagdelen per week. En recent is het dorp uitgebreid met zo’n vijftig starterswoningen.

Multifunctioneel centrum

De Dompelaar is een kloek gebouw, met één centrale ingang. Door die ingang is het een komen en gaan van circa 100 basisschoolleerlingen, de ouders die hun peuters naar de peuterspeelzaal brengen, volwassenen en senioren die het buurthuis of gymzaal bezoeken of komen helpen bij één van de activiteiten in de school. In De Dompelaar kunnen kinderen ook terecht bij de voor-, na- en tussenschoolse opvang. Opvang van kinderen gebeurt in samenwerking tussen kinderopvang Fides en vrijwilligers, die een kleine vergoeding ontvangen. Het biebpunt wordt gerund door vrijwilligers.

“Jong en oud ontmoeten elkaar in dit toegankelijke centrum. Dat is nu precies de bedoeling bij het ontwerp. Het schoolhoofd en het dorpsoverleg hebben samen de architect aangestuurd. We hebben elkaars wensen op die manier goed leren kennen en dat zorgt er ook voor dat het gezamenlijk gebruik van het gebouw nu soepel loopt.”

De Dompelaar.

Voor het beheer van het multifunctionele centrum annex brede school is sinds de opening in 2006 een commissie actief, bestaande uit het schoolhoofd, de voorzitter van het dorpsoverleg en een onafhankelijk voorzitter. Zij regelen zaken als groot onderhoud van het gebouw en kostenverdeel-sleutels. Daarnaast is de buurthuiscommissie van het dorpsoverleg verantwoordelijk voor de dagelijkse exploitatie, waarvoor zij op jaarbasis zo'n 18.000 euro subsidie van de gemeente ontvangt plus zo'n 10 tot 15.000 euro per jaar uit de baromzet. Deze middelen worden gebruikt voor de betaling van de nutsvoorzieningen, de kleine vergoeding die vrijwilligers ontvangen wanneer zij het gebouw schoonmaken én voor de activiteiten. Het klein onderhoud in het gebouw gebeurt zo veel mogelijk door vrijwilligers. De buurthuiscommissie hoeft voor het gebruik van het gebouw géén huur of rente- en afschrijvingskosten te betalen.

Alle 29 verenigingen en ook andere organisaties in Elsendorp hebben een sleutel van De Dompelaar. Zij kunnen er vrij van huur gebruik van maken, uiteraard wel in overleg met de buurthuiscommissie. Ze betalen alleen de gebruikte drankjes en een bijdrage in de schoonmaakkosten. En als het nodig is kunnen zij 's avonds ook gebruik maken van de ruimten van de basisschool.

Steunpunt en zorgwoningen

Verderop in het dorp heeft woningcorporatie Goed Wonen in 2007 twaalf zorgwoningen opgeleverd. Dit zijn vier koop- en acht huurwoningen die meestal aan ouderen met een beperking worden verhuurd. Op initiatief en in opdracht van het dorpsoverleg is het daaraan verbonden steunpunt d'n Elsenhof gebouwd. Het steunpunt is door het dorpsoverleg aangekocht van de woningcorporatie en in een keer afbetaald met subsidie van Provincie Noord-Brabant, Oranje Fonds én met een inleg van 50.000 euro van het dorpsoverleg. Het steunpunt heeft een ontmoetingsruimte en twee aparte kleinere ruimten, die onder andere aan een fysiotherapeut en het consultatiebureau worden verhuurd. Dit zijn de reguliere opbrengsten voor de exploitatie van het gebouw. In de

ontmoetingsruimte komen hoofdzakelijk senioren bijeen voor de gezamenlijke maaltijd of het koffie-uur dat eens per week plaatsvindt.

Er is de mogelijkheid om een huiskamerproject te starten voor mensen die behoefte hebben aan ondersteuning bij ontmoeting en activiteiten, zoals lichtdementerenden. Hiervoor zijn genoeg vrijwilligers beschikbaar.

Zorgteam uit eigen dorp

Na een periode van bouwactiviteiten en de ingebruikname van de nieuwe voorzieningen is er voor het dorpsoverleg vanaf 2008 ruimte voor andere zaken ontstaan. Zo is het overleg aan de slag gegaan met de signalen van ouderen die niet tevreden waren over de ontvangen thuiszorg. Deze werd in het dorp uitgevoerd door drie verschillende thuiszorgorganisaties. Hiervoor is opnieuw een enquête uitgezet. Hieruit kwam naar voren dat ouderen last hadden van het aantal verschillende zorgverleners dat zij over de vloer kregen en het gebrek aan betrokkenheid van de zorgverleners. Ook werd de zorg regelmatig later dan gepland geboden en af en toe ook helemaal niet. Elsendorp bleek soms een dorp te ver. De conclusie van de Elsendorpers was dan ook: "Zo willen we het niet meer" en "Dat moet efficiënter kunnen."

Het dorpsoverleg heeft daarop vier zorgorganisaties uitgenodigd om samen na te denken over nieuwe werkvormen gericht op geïntegreerde zorg op maat en een kleinschaligere organisatie. Twee organisaties gaven aan daartoe geen mogelijkheden te zien. Na uitvoerig overleg kwam de jonge thuiszorgorganisatie Zorgmed als beste mogelijkheid uit de bus. Het dorpsoverleg en Zorgmed vonden elkaar in een voor Nederland nog bijzondere set van afspraken. Het kleine zorgteam dat Elsendorp gaat bedienen, bestaat in principe uit medewerkers die zelf ook in het dorp wonen. Deze medewerkers doen alles wat nodig is qua persoonlijke zorg en huishouden en gaan pas weer weg wanneer alles klaar is. In overleg met de bewoner bepalen zij zelf wanneer de hulp wordt geboden. De Wmo- en AWBZ-zorg die Zorgmed levert, wordt betaald uit persoonsgebonden budgetten (pgb's) van de zorgvragers.

Bij de werving van medewerkers voor het zorgteam meldden zich maar liefst 23 verzorgenden en verpleegkundigen uit het eigen dorp! Het zelfsturende team nu bestaat uit acht personen, waarvan één coördinator bij wie de dorpsbewoners terecht kunnen met een zorgvraag.

Dorpsondersteuner

In 2009 volgde opnieuw initiatief van het dorpsoverleg vanuit de behoefte om de zelfredzaamheid en de onderlinge hulp van inwoners te versterken. Met subsidie van de gemeente is voor acht uur per week een dorpsondersteuner aangesteld, in dienst bij de lokale welzijnsorganisatie Impuls. Zij kent het dorp goed, woont er zelf en is ook secretaris van het dorpsoverleg.

De dorpsondersteuner beantwoordt vragen van inwoners op het vlak van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo). Die vragen komen tot nu toe hoofdzakelijk van de vijftienvijtigplussers en richten zich op de prestatievelen 3 (informatie en advies), 4 (mantelzorg en vrijwilligers) en 6 (voorzieningen ter attentie van zelfstandig functioneren en deelname aan de maatschappij). Zij verwijst zo nodig door naar de coördinator van het zorgteam. De dorpsondersteuner is 'probleemeigenaar' van vragen om informele ondersteuning en verantwoordelijk voor het totale traject van 'signaal tot oplossing'. Aanvankelijk was er wekelijks een inloopspreekuur, maar tegenwoordig gaat de dorpsondersteuner naar de mensen thuis. Daar komt het gesprek

over wat de vraag precies is en wat nodig is, beter op gang. Vervolgens brengt zij matches tot stand tussen de bewoner en een vrijwilliger (bijvoorbeeld de in het dorp zeer actieve bezoekdienst van vrijwilligersorganisatie De Zonnebloem) of arrangeert een eerste ontmoeting tussen mensen die elkaar tot steun kunnen zijn of met elkaar activiteiten kunnen ondernemen.

Waar nodig stemt zij af met professionals, zodat formele en informele zorg goed op elkaar aansluiten. Zoals in het 'hometeam' met de huisarts van het dorp, de coördinator van het zorgteam en de maatschappelijk werker. Wanneer (thuiszorg)professionals een probleem signaleren kunnen zij dat doorspelen naar de dorpsondersteuner.

Ans Kusters coördinator zorgteam Elsendorp.

Waardering van voorzieningen en ondersteuning

"Wij, Elsendorpers, zijn trots op de nieuwe voorzieningen in ons dorp. Maar ook qua zorg- en dienstverlening is er nu in het dorp veel mogelijk. Dat is ook te merken. Tot 1998 trokken veel ouderen weg en waren er in het dorp maar twee mensen ouder dan tachtig jaar. Nu zijn dat er zo'n veertig! Sinds 2008 is er nog maar één oudere dementerende bewoner uit het dorp weggegaan."

Uit enquêtes is gebleken dat cliënten tevreden zijn over de geleverde zorg. Dat komt omdat er weinig verschillende mensen zorg leveren en de professionals een grote betrokkenheid tonen. Er is snel hulp inzetbaar vanuit de zorgteam-medewerkers die in het dorp wonen. De toegankelijkheid van de dorpsondersteuner, haar uitnodigende manier van werken en de verbindingen die zij tot stand weet te brengen tussen bewoners, worden erg gewaardeerd. Op die manier kunnen nagenoeg alle diensten geleverd worden. Zo ontstaat bijvoorbeeld onderlinge hulp bij tuinonderhoud door buurtgenoten, zodat iemand in de eigen woning kan blijven wonen. Verder is uit een analyse van de Wmo-vragen in 2009 gebleken dat van de 115 vragen er maar negen aanvragen zijn overgedragen naar de gemeente voor een Wmo-regeling. De rest van de vragen zijn in het dorp vlot opgelost, gefinancierd vanuit de persoonsgebonden budgetten of door vrijwillige inzet. Op de vraag of er geen keerzijde is aan het krijgen van zorg door bekenden uit het eigen dorp, hebben de geïnterviewden geantwoord dat voor bewoners de bekendheid en vertrouwdheid (positief) zwaarder wegen. Ook ervaren buurtbewoners

voldoende ruimte om informele hulp te bieden óf niet, vaak voelen zij zich geleid om mee te kunnen helpen aan een oplossing.

“Vanuit de ervaring dat dorpsbewoners vaak wel een stukje van de zorg voor iemand op zich willen nemen en door genoeg mensen rondom die hulpbehoevende persoon aan te spreken, voorkom je overbelasting van enkelen”.

Ontbreken er voorzieningen?

De geïnterviewden geven aan dat er nu nauwelijks voorzieningen in het dorp ontbreken. In elk geval niet voor ouderen. Lichtdementerenden worden thuis opgevangen of gaan wonen in een van de zorgwoningen naast d'n Elsenhof. Vooralsnog is er geen behoefte aan aparte woonzorgvormen voor deze doelgroep.

Wel speelt dat het dorp zelf geen kinderdagopvang heeft, terwijl de verwachting is dat de behoefte daaraan wel toeneemt wanneer er kinderen geboren worden in de recent opgeleverde nieuwbouw (starters)woningen. De dorpsondersteuner richt zich in 2011 meer op projecten voor de jeugd, zoals een project dat zich bezighoudt met 'kinderen met een rugzakje (extra ondersteuning)'.

Kerstlunch Elsenhof.

4.2 Stimulerende factoren

Sterk Dorpsoverleg

Wat is van belang geweest voor de succesvolle initiatieven in Elsendorp? Een van de geïnterviewden, destijds voorzitter van Stichting Dorpsoverleg Elsendorp, noemt de (hiervoor beschreven) herinrichting van het dorpsplein in 1999 door het dorp zelf als belangrijk keerpunt. Door dit burgerinitiatief hebben de dorpsbewoners zelf ervaren dat 'als je iets wilt, dan kun je het'. Het zette aan tot nadenken over het eigen dorp en welke voorzieningen er nodig waren om ook ouderen en starters voor het dorp te behouden.

Het dorpsoverleg heeft hierin krachtig het voortouw genomen en velen in het dorp op de been gebracht. Hierbij vonden zij ook belangrijke steun bij de lokale en provinciale overheid, maatschappelijke organisaties en professionals.

Ondernemerschap en eigenaarschap

Het succes van Elsendorp is voor een belangrijk deel te danken aan haar inwoners en hun mentaliteit. Elsendorp ontstond ruim 100 jaar geleden als peelontginningsdorp.

Elsendorp ontpopte zich als pioniersdorp, waar mensen van heinde en ver kwamen wonen om in de buurt de heidevelden te ontginnen. Mensen moesten het zelf én met elkaar zien te rooien, wat het ondernemerschap gestimuleerd heeft. Zo zijn er nu nog naar verhouding veel (agrarische) ondernemers en is ook het verenigingsleven in het Brabantse dorp sterk ontwikkeld. Die historie van ondernemerschap en het benutten van de eigen kracht ligt ten grondslag aan de successen van de laatste tien jaren.

Daarbij komt dat er steeds op gelet is om vanuit de behoeften van de inwoners te blijven werken. Het dorpsoverleg heeft steeds de insteek gekozen van onderop te blijven werken, door in gesprek te blijven met bijvoorbeeld bestuursleden van verenigingen en andere sleutelpersonen en hen ook aan te spreken op wat zij kunnen doen. Daardoor ontstond eigenaarschap over het wel en wee van het dorp en ook verantwoordelijkheid voor elkaar. Het is belangrijk, zo vertelt een van de geïnterviewden, om personen in het dorp te vinden die mensen weten te verbinden, die tegenstellingen kunnen overbruggen en respectvol het andere willen opzoeken. Het liefst mensen die overdag ook tijd kunnen vrijmaken, want dan kunnen ze gemakkelijker met professionals van de gemeente of maatschappelijke organisaties in gesprek komen.

De gemeente biedt het dorp ruimte

"Het gaat om mensen die het doen, niet om de structuur. Dat heb ik geleerd van Elsendorp. Mensen doen voor elkaar wat professionals alleen nooit zouden kunnen bereiken."

Met deze uitspraak spreekt de geïnterviewde gemeenteambtenaar haar waardering uit voor Elsendorp. Zij voegt er aan toe dat Elsendorp pragmatisch is. Wat zij ook waardeert is dat het dorp vanuit behoeften, doelen en mogelijkheden van haar inwoners denkt en niet primair vanuit de beschikbare middelen. De gemeente was begin jaren negentig gestart met een uitgebreid bottom-up proces dat moest leiden tot een meer ontwikkelingsgericht (buitengebied)beleid met een breed maatschappelijk draagvlak. In plaats van het opstellen van beleid in de trant van "zo gaan we het doen", stelde de gemeente haar inwoners de vraag "hoe willen jullie dat het er over tien jaar uitziet en hoe gaan we dat samen realiseren?". Dit uitgebreide proces resulteerde in gebiedsgericht werken, dat in een stroomversnelling kwam bij het uitbreken van de grote varkenspest. Omdat de basis van het breed gedragen gebiedsgerichte beleid er lag, werd de gemeente Gemert-Bakel landelijk proefgemeente in het kader van de Reconstructie Zandgronden. Leefbaarheid van kleine kernen kreeg in dit kader veel aandacht. Elsendorp wilde die ruimte voor sturing graag actief mee invullen. Ook de in 2007 ingevoerde Wmo appelleert aan wat burgers zelf kunnen doen.

Voor de overheid betekent het vertrouwen geven aan het initiatief in de kleine kernen, de initiatieven verbinden met het beleid en de initiatieven waar mogelijk faciliteren. Zo heeft de gemeente financieel de bouw van de multifunctionele accommodatie gesteund en de provincie de bouw van het steunpunt d'n Elsenhof. De gemeente neemt een belangrijke rol in het stimuleren van samenwerking tussen de partijen en tussen dorpen. Ze wil netwerken helpen bouwen. De gemeente laat daarvoor de beleidsambtenaar naar de dorpen toe gaan, die inmiddels weet welke mensen goed initiatief kunnen nemen en die zo nodig ontmoetingen tot stand brengt.

“Soms brengt een gezamenlijke excursie meer beweging dan tien vergaderingen”, is de gedachte van de gemeente.

Subsidies en persoonsgebonden budgetten

Naast subsidies voor de bouw van de verschillende accommodaties door de gemeente en de provincie, financiert de gemeente sinds de zomer van 2010 ook dorpsondersteuners in vier andere dorpen. ‘Goed voorbeeld doet volgen.’ Zij richten zich evenals de dorpsondersteuner in Elsendorp op het versterken van de informele hulp/zorg en op de prestatievelden van de Wmo. Ook zij hebben een team van professionals om zich heen georganiseerd, in Elsendorp het ‘hometeam’ genoemd. Regelmatig wisselen de vijf dorpsondersteuners kennis en ervaringen uit. De gemeenteraad heeft voor de proefperiode tot juli 2012 financiën beschikbaar gesteld (per dorpsondersteuner acht uur per week). Bij de evaluatie in oktober 2011 zal samen met alle betrokkenen worden beoordeeld of, en zo ja hoe de dorpsondersteuner na juli 2012 structureel ingebed gaat worden.

Zorgteam in actie.

De financiering van de geleverde Wmo- en AWBZ-zorg gebeurt met persoonsgebonden budgetten (pgb's). Dat loopt op zich prima. Maar het is wel de vraag of dit de komende jaren ook zo goed blijft gaan. Voor 2011 deed de huidige staatssecretaris de toezegging dat er geen stop komt op de pgb's, zoals medio 2010 wel gebeurde. Het dorpsoverleg overweegt om binnenkort het gesprek aan te gaan met het Centrum Indicatiestelling Zorg, om te verkennen of een lumpsum-financiering mogelijk is, met verantwoording achteraf. Het dorpsoverleg gaat ook met de zorgverzekeraar om tafel. Het overleg wil graag laten zien wat de manier van aanpak in Elsendorp oplevert. Bovendien vindt men dat het AWBZ-geld dat door deze efficiëntere manier van werken wordt bespaard, terug zou moeten komen naar Elsendorp.

De Stichting Dorpsoverleg Elsendorp heeft zelf ook enige financiële kracht ontwikkeld. Zij heeft middelen opgebouwd uit opbrengsten van huur (servicepunt) en baromzet en het aanschrijven van fondsen. Die heeft zij bijvoorbeeld gebruikt om een bijdrage te kunnen leveren bij de aankoop van het steunpunt, waarmee zij het belang ervan heeft onderstreept.

Eigen kracht inzetten

Op de vraag wat andere dorpen kunnen leren, is het antwoord van één van de geïnterviewden dat het van belang is om niet te gaan vergelijken of te kopiëren. Uitgaan van de eigen lokale behoefte en de eigen lokale kracht, dat is de kunst. En deze stap voor stap te ontwikkelen. Elsendorp heeft dat gedaan door samen de schouders onder de herinrichting van het plein te zetten, gevolgd door het bouwen van verschillende accommodaties en starterswoningen. En door een klein zorgteam met medewerkers uit het dorp op te zetten en ervoor te zorgen dat de dorpsondersteuner er kwam. Maar de kracht ligt vooral in de bereidheid van dorpsbewoners om wat te doen voor elkaar en het dorp.

Borging en toekomst

“Wanneer je het dorp betrokken houdt op ontwikkelingen, dan is het dorp ook bereid om iets te doen. En dat geeft weer trots op je eigen dorp.”

Het dorpsoverleg, dat een door de dorpsbewoners gekozen bestuur kent, speelt in het verhaal van Elsendorp een sleutelrol. Het dorpsoverleg is in 2011 weer een ronde langs de buurten gestart om met bewoners na te denken over hoe Elsendorp er in 2025 uit zou moeten zien.

“Moeten er nog meer starterswoningen worden gebouwd? Hoe ontwikkelt zich het aantal jeugdigen en wat is er dan voor hen nodig?” Vragen waar het dorp zelf een antwoord op wil zoeken en zal vinden.

De bovenstaande beschrijving van Elsendorp is geschreven door Hilde van Xanten (MOVISIE) en is onder meer gebaseerd op een interview met: Hannie Penninx (dorpsondersteuner en secretaris Dorpsoverleg Elsendorp), Frans Meulenmeesters (Dorpsoverleg Elsendorp) en Janine Rechters (beleidsadviseur gemeente Gemert-Bakel).

Overige bronnen

Timmers, M., Paes, M. Penninx-Donkers, H. *Elsendorp: small village, great people. Procesevaluatie zorg door en voor het dorp Elsendorp 2009*. PRVMZ, 's-Hertogenbosch, december 2010. Daarin o.m. informatie over ureninzet van het zorgteam en financiën.

Sociaal en Cultureel Planbureau, Sociale statusscores 2007.

www.horizonline.nl

Elsendorp Online, www.elsendorp-online.nl

5. HET DORPSHUIS VAN OOSTEREND

‘Een dorps huis van iedereen’. Oosterend heeft een zeer uitgebreid verenigingsleven dat onderdak vindt in het dorps huis ‘De Bijenkorf’. Maar sinds 2009 kunnen de inwoners van Oosterend in ‘De Bijenkorf’ ook terecht voor allerlei zorgvoorzieningen. Het dorps huis beschikt ondermeer over een eigen medische ruimte. En met het dorps servicepunt en de inzet van veel vrijwilligers geeft Oosterend een geheel eigen invulling aan de Wmo: dicht bij de mensen en met directe actie.

Over Oosterend

Het autonome dorp Oosterend ligt aan de oostkant van het eiland Texel, ruim vijf kilometer van de hoofdplaats Den Burg. Het dorp heeft ongeveer 1.350 inwoners. Volgens velen is Oosterend het mooiste dorp van de gemeente Texel, met smalle straatjes en veel oude geveltjes. Er zijn twee basisscholen, een protestants-christelijke en een openbare, een privé reformatorische school en vier kerken. Oosterend heeft een uitgebreid verenigingsleven dat zich grotendeels afspeelt in het dorps huis ‘De Bijenkorf’. In dit dorps huis, tevens sporthal, houdt een huisarts spreekuur en huren twee fysiotherapeuten een ruimte. Oosterend heeft veel commerciële voorzieningen; een supermarkt, een slager, een tuincentrum (in de polder) en een wijnhuis. Ook heeft het dorp een café en twee restaurants.

Dorp Oosterend.

In Den Burg bevindt zich een verzorgingshuis en andere voorzieningen als een middelbare school, een bibliotheek, een postkantoor, Wmo-consulenten en de vestigingen van Stichting Welzijn Pharos en Stichting Welzijn Ouderen. Gerekend naar het aantal inwoners biedt Texel veel voorzieningen. Vooral het winkelbestand is zeer uitgebreid. Voor een belangrijk deel draait dit op het toerisme.

Rond het dorp Oosterend liggen drie kleine bungalowparken, maar het toerisme speelt naar verhouding geen belangrijke rol. Van oorsprong is er veel agrarische bedrijvigheid, maar nog steeds wonen de meeste Noordzeevissers van Texel in Oosterend.

De sociale status van Oosterend is lager dan het landelijk gemiddelde (SCP, 2006). Het aandeel 75-plussers in Oosterend is momenteel met 6,1% vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde van 6% en beduidend lager dan het Texelse gemiddelde van 7,6%. De verwachting is dat het aandeel 75-plussers de komende jaren fors zal

stijgen naar 14,4% in 2030. Dat is weliswaar minder dan de verwachte stijging voor heel Texel (17,2%), maar toch fors boven het verwachte landelijke gemiddelde van 11,5% (www.horizonline.nl).

5.1 Initiatieven en voorzieningen

Dorpshuis De Bijenkorf

Het dorpshuis De Bijenkorf is de belangrijkste voorziening in Oosterend. Dit dorpshuis biedt onderdak aan de vele verenigingen die het dorp rijk is. Volleybal-, gymnastiek- en andere sportverenigingen maken gebruik van de sporthal. Hier hebben ook de kinderen van de basisscholen schoolsport en de ruimte wordt incidenteel gebruikt door mensen die bijvoorbeeld een partijtje willen badmintonnen. De grote feestzaal met podium wordt gebruikt door de toneelverenigingen en voor dansavonden, voor bruiloften, partijen en uitvaarten en door veel losse huurders. De jeugd heeft een eigen onderkomen in de jeugdkelder. Biljartverenigingen kunnen terecht op het biljart in de ontmoetingsruimte, ook de thuishaven voor het dorpservicepunt. Daarnaast biedt het dorpshuis ruimte voor een percussiegroep met majorettes, de damvereniging, linedancing, de bejaardensoos, koersbal en andere verenigingen. Bewoners kunnen er boeken lenen of reserveren bij een grote boekenkast van de Openbare Bibliotheek. En mensen kunnen voor de huisarts, de fysiotherapeut of de pedicure terecht in de medische ruimte. Met al die activiteiten doet het dorpshuis zijn naam 'De Bijenkorf' alle eer aan. Het is een plaats waar vrijwel iedereen uit het dorp jaarlijks wel eens komt: voor een bridgeavond, voor de kerstviering van één van de scholen, kortom: het is een dorpshuis van iedereen.

Ontmoetingsruimte de Bijenkorf. Foto: Jannie Schonewille

De dorpscommissie is eigenaar van het dorpsgebouw. De Stichting Gemeenschapscentrum is verantwoordelijk voor het beheer, het onderhoud en de exploitatie. Bestuursleden van de dorpscommissie zijn ook bestuurslid van de Stichting Gemeenschapscentrum. Het dorpshuis is verpacht aan een fulltime beheerder.

Er zijn voldoende activiteiten in het dorps huis en er komen dermate veel bezoekers dat de beheerder er zijn brood mee kan verdienen.

Ontstaan

Begin jaren zestig van de vorige eeuw is het dorps huis gebouwd en tegelijkertijd de dorpscommissie ontstaan. De directe aanleiding was een gigantisch dorpsfeest: Oosterend Present. Een aantal mensen besloot in 1959 een feest met een historisch karakter te organiseren zoals vroeger gebruikelijk was op het eiland in perioden dat men niet uitvoer. Dit eerste Oosterend Present, dat nu eens in de vijf jaar wordt georganiseerd, werd een groot succes en leverde een onverwacht kapitaal op. Dat is gebruikt als startkapitaal voor de bouw van het dorps huis. In feite is dat feest het fundament geweest voor het huidige dorps huis en voor het ontstaan van de dorpscommissie. De structuur die toen is neergezet, werkt nog steeds.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw is het dorps huis uitgebreid met een sporthal. In 2009 is het opnieuw ingrijpend verbouwd met de inzet van veel vrijwilligers. Voor de financiering is een beroep gedaan op de provincie Noord-Holland, de gemeente Texel, het Oranjefonds, het VSB-fonds, de Rabobank en TESO, de eigen veerdienst van het eiland. Met de gelden is de medische ruimte, een nieuwe hal en de vergaderzaal/ontmoetingsruimte gebouwd. Bij elkaar is dit het huidige dorps servicepunt.

Sporthal de Bijenkorf. Foto: Jannie Schonewille

Het dorps servicepunt

Het dorps servicepunt Oosterend is twee jaar geleden opgericht, het eerste dorps servicepunt in de gemeente Texel. De gemeente wilde destijds starten met dorps servicepunten in de dorpen. Er was toen sprake van dat dit in Oosterend een plek zou krijgen in de leegstaande gereformeerde kerk. De dorpscommissie vond het idee van nog een accommodatie met een ontmoetingsfunctie niet aantrekkelijk. In diezelfde periode vertrok de huisarts uit het dorp. Dat bracht de dorpscommissie op het idee om het bestaande dorps huis uit te breiden met een medische ruimte met een spreekkamer en wachtkamer. Ook kwam daar een ontmoetingsruimte annex vergaderzaal bij.

De welzijnsinstelling Pharos bood ondersteuning bij het opzetten van de dorpservicepunten. In Oosterend is men tevreden met de wijze waarop dit is gegaan.

De ondersteunende professional kende het dorp en heeft goed rekening gehouden met de lokale cultuur.

Daardoor is het meer geworden dan een wekelijks spreekuur, maar een laagdrempelige voorziening die bindend werkt in het dorp voor met name de oudere inwoners.

Donderdagochtend

Iedere donderdagochtend is het dorpservicepunt open. Er is een beroepskracht van Pharos aanwezig. Mensen kunnen er terecht voor zorgvragen, maar ook voor klachten over losliggende stoeptegels of een computer die het niet doet, over vragen rond werk en inkomen. Kortom; veel breder dan de Wmo. Op het spreekuur zijn altijd vrijwilligers aanwezig. De vrijwilligers maken er notitie van en dragen bij aan de oplossing van deze vragen. De vragen van mensen uit het dorp worden zoveel mogelijk in het dorp zelf en met vrijwilligers opgelost.

De particuliere bibliotheek in het dorp, complementair aan de gewone bibliotheek in Den Burg, is dan ook open. Het is ook een publieke ontmoetingsruimte waar bewoners ook gewoon een kop koffie kunnen halen en kunnen praten over wat er in het dorp speelt. Zoals ook de man van de plantsoendienst. Hij pikt dan meteen de klachten over onderhoud van de publieke ruimte op en lost deze, als dit mogelijk is, meteen op. Anders geeft hij de klachten door en zo functioneert hij bedoeld of onbedoeld als contactambtenaar richting de gemeente.

Leden van de dorpscommissie schuiven ook regelmatig aan op de donderdagochtend, zij vertellen dan over de zaken waarmee ze bezig zijn en horen van de dingen die spelen in het dorp. De bezoekers die komen zijn over het algemeen de ouderen in het dorp. Zij zijn vaak niet zo goed meer ter been en willen graag weten wat er om hen heen gebeurt. Wat de plannen zijn rond het leegstaande kerkgebouw, of dat er iets gedaan kan worden aan ervaren overlast door jongeren. Zo is het spreekuur geen loket, maar krijgt het meer het karakter van een instuif en dat is ook de bedoeling. De inzet van de vrijwilligers en de ondersteuning die het dorp zelf biedt, werkt bindend.

Tine Visser, voorzitter van de dorpscommissie Oosterend, over het dorpservicepunt: "Als er 'loket' voor zou staan, dan werkt het niet meer. Maar omdat het toch in de buurt aanwezig is, werkt het. Je kan zeggen zoals dat op die donderdagochtend gaat, dat is toch veel te weinig. Als je goed kijkt naar wat er gedaan wordt in het dorp, en als je daar het kaartje 'Wmo' opplakt, dan gebeurt er heel veel."

Ko Vinke, secretaris van de dorpscommissie Oosterend, beaamt dit: "Die donderdagochtend werkt wel drempelverlagend. Je maakt kennis met de problematiek en dat is belangrijk. En dat daar ook wat mee wordt gedaan. Er wordt echt actie ondernomen."

Uitvoering Wmo

Er zijn geen formele lijnen tussen het Wmo-servicepunt van de gemeente Texel en de dorpscommissie.

In de woorden van Ko Vinke en Tine Visser is sprake van enige kritiek als het gaat om de uitvoering van de Wmo in de gemeente:

"We vinden dat het vooruitgeschoven Wmo-loket, zoals de gemeente voorstelt, niet volledig de behoefte dekt van de bewoners van Oosterend.

Er zijn twee consulenten voor het aanvragen van indicaties en daar gaat veel geld en tijd in zitten. En er kan meer gebeuren. Jongeren zijn bijvoorbeeld een vergeten groep in de uitvoering van de Wmo."

Oosterend zou graag zien dat meer bevoegdheden rond de uitvoering van de Wmo bij het dorp zelf worden neergelegd. Nu nog lopen veel aanvragen via de indicatieconsulent van het Centrum Indicatiestelling Zorg. Dat is volgens de dorpscommissie bureaucratisch en te duur. Wanneer die bevoegdheden zouden liggen bij iemand die dicht bij het dorp staat, wordt het gemakkelijker om aan te sluiten bij het aanbod aan voorzieningen en hulpmogelijkheden in het dorp.

"Mensen in het dorp blijven nu vaak te lang zitten met hun vraag omdat de afstand naar het hoofddorp Den Burg te groot is."

Voorzitter en secretaris dorpsraad Oosterend. Foto: Jannie Schonewille

De gemeente Texel streeft ernaar de uitvoering van de Wmo zo dicht mogelijk bij de dorpen leggen. Voorzieningen moeten goed bereikbaar en de drempels moeten zo laag mogelijk zijn. Het dorpservicepunt van Oosterend is daar een voorbeeld van, maar de gemeente is bezig dat nog beter te doen. Daarvoor doet ze onder andere mee in het traject 'de kanteling', waarbij ze probeert nog beter aan te sluiten bij de behoeften van de inwoners.

Het mobiliteitsfonds

Het mobiliteitsfonds is ontstaan vanuit de diaconie van de hervormde kerk en opgezet door een vrijwilliger. Dit fonds krijgt allerlei hulpmiddelen die mensen niet meer gebruiken, zoals rollators, rolstoelen en scootmobielen. Deze worden door vrijwilligers opgeknapt en onderhouden. Ook de plaatselijke rijwielhandel helpt daarin mee.

Als iemand een dergelijk hulpmiddel nodig heeft en het wordt niet (meteen) door het Wmo-loket verstrekt, dan schiet het mobiliteitsfonds te hulp.

De medische ruimte

De medische ruimte wordt op dit moment gebruikt door één huisarts, die er eens per week spreekuur houdt. Het is een druk spreekuur. Zo'n 80% van de mensen uit het dorp is patiënt bij deze huisarts. Wellicht dat in de toekomst, met de vergrijzing, het spreekuur wordt uitgebreid of dat meer huisartsen gebruik gaan maken van de ruimte. De ruimte wordt ook gebruikt door twee fysiotherapeuten en een pedicure. In het dorp is een locatie voor nierdialyse. De gemeente Texel mist een polikliniek voor kleine medische ingrepen; op het eiland is een dergelijke voorziening, met het oog op de reistijden en de vele toeristen zomers, hard nodig. De dorpscommissie zou graag zien dat die locatie in het dorpshuis kwam. Het begin van de infrastructuur is er en ook is er ruimte ontstaan door het wegvallen van de peuterspeelzaal. De dorpscommissie is hier actief mee bezig.

Oud worden in Oosterend?

Voor de meeste voorzieningen kunnen de ouderen in Oosterend in het dorp terecht. Het dorpservicepunt levert daarin een belangrijke bijdrage. Stichting Welzijn Ouderen organiseert een maaltijdvoorziening voor ouderen op het eiland Texel en de thuiszorgorganisatie verstrekt op indicatie hulp.

Wat betreft huisvesting ontbreekt het in Oosterend aan voldoende geschikte woningen voor ouderen.

Er zijn weliswaar seniorenwoningen, maar die zijn gedateerd en voldoen niet meer aan de moderne wooneisen. Het zijn tweekamerwoningen, die nu voornamelijk door jongeren bewoond worden. Er is, volgens Ko Vinke direct behoefte aan zo'n vijftien tot twintig kwalitatief goede seniorenwoningen. Nu is er extra vraag om woningaanpassingen vanuit Oosterend omdat er geen goede seniorenwoningen beschikbaar zijn. De dorpscommissie is in overleg met de woningbouwcorporatie over de sloop en nieuwbouw van woningen. Als mensen echt zorgbehoevend worden, dan kan Oosterend hierin niet langer voorzien. Dan gaan ze naar een verzorgingstehuis in Den Burg. 'Maar met pijn in het hart.'

Er zijn niet genoeg kinderen meer in Oosterend om de peuterspeelzaal nog open te houden en bij het vrijkomen van de peuterspeelzaal is gekeken of er voldoende draagvlak was voor dagopvang voor gehandicapten en licht dementerende ouderen. Dat bleek echter niet haalbaar. Wel is er een busje dat bewoners naar de dagopvang in Den Burg brengt.

De dorpscommissie: "Alles wat in het belang van het dorp is en waarvan we denken dat we er iets mee kunnen, pakken we op."

Commissies

De dorpscommissie is de spil in het dorp, initieert en zwengelt aan, maar probeert vervolgens zo veel mogelijk de activiteiten over te dragen aan andere vrijwilligers. Vaak wordt er een nieuwe commissie gevormd, met een vertegenwoordiging van de dorpscommissie. Zo is er een jeugdcommissie, een feestcommissie, een technische club voor het onderhoud van het dorpshuis en een marktcommissie voor de organisatie van de jaarlijkse rommelmarkten en de kerstmarkt. De dorpscommissie is statutair lid van het Doopsgezinde kerkgebouw, waar

een muziekcentrum en trouwlocatie is. En daarom is er ook een muziekcommissie die daarvoor verantwoordelijk is. Er wordt al met al behoorlijk wat vergaderd, maar het draagt wel bij aan een goede structuur en een gedegen aanpak. Doordat leden van de dorpscommissie in verschillende commissies zitten, functioneren zij als een spin in het web en zijn er veel korte lijnen. De dorpscommissie is statutair een stichting. De zeven leden van het bestuur worden echter gekozen op een jaarlijkse dorpsvergadering, waarvoor alle dorpsbewoners worden uitgenodigd. Daar worden nieuwe bestuursleden voorgedragen door de dorpscommissie en daaruit kunnen de aanwezigen kiezen.

Dorp Oosterend.

Toekomstplannen

De dorpscommissie had plannen voor nieuwbouw in het dorp. Ze vinden het belangrijk dat jongeren en jonge gezinnen in het dorp kunnen blijven wonen. De bevolkingsaanwas op het eiland loopt dramatisch terug, maar Oosterend zit nog aan de goede kant van de streep. Dat is mede te danken aan een groot internetbedrijf dat in het dorp gevestigd is. Dat bedrijf is nog groeiende en voor dat groeiende aantal werknemers wil men bouwen in het dorp. Er was een dorpsontwikkelingsplan, met daarin plannen voor woningbouw opgesteld. Dit was geaccepteerd door de vorige gemeenteraad.

De nieuwe gemeenteraad heeft echter een streep door die ontwikkelingen gezet en daarmee is de dorpscommissie weer terug bij af. Het dorpsontwikkelingsplan is grotendeels van tafel verdwenen. De

dorpscommissie is nu bezig met een dorpsraadpleging. In keukentafelgesprekken met dorpsgenoten wordt gevraagd hoe het dorp vitaal en leefbaar gehouden kan worden en wat daarvoor nodig is. Deze keukentafelgesprekken worden gehouden door vrijwilligers. Dit is de wijze waarop de dorpscommissie werkt: aanzwengelen en van de grond trekken, maar zorgen dat het dorp betrokken blijft. Een andere ontwikkeling is een bezoekerscentrum in het dorp. Oosterend heeft eigenlijk geen slecht weervoorziening voor toeristen. In het dorp worden nu plannen ontwikkeld om in de leegstaande gereformeerde kerk, die vervallen raakt, een bezoekerscentrum te maken. Dit is ook een ontwikkeling die door de dorpscommissie wordt ondersteund.

5.2 Stimulerende factoren

Grote betrokkenheid

De betrokkenheid bij het dorp is groot. Volgens Ko Vinke en Tine Visser van de dorpscommissie is dit voor een deel te danken aan het feit dat in Oosterend relatief weinig import woont. Veel families wonen al eeuwen in Oosterend. Daarom is de binding met het dorp groot en is er onder de inwoners veel bereidheid om zich in te zetten voor allerlei activiteiten, maar ook om elkaar te helpen. Vroeger stonden de vissersvrouwen er vaak alleen voor en daardoor zijn ze van nature gewend om een beroep op elkaar te doen voor allerlei praktische zaken. Ook de kerkelijke betrokkenheid is belangrijk. In het verleden heeft dit weliswaar voor harde conflicten gezorgd, maar dat speelt nu veel minder een rol. Wel is er daardoor een behoorlijke pastorale zorg. Er wordt nog echt op elkaar gelet en ook iemand die niet bij een kerk hoort, krijg aandacht als dat nodig is. De belangrijke rol van de kerken is terug te vinden in de samenstelling van de dorpscommissie. De verschillende denominaties zijn erin vertegenwoordigd en bij het ontstaan van de dorpscommissie is dat vastgelegd in de statuten. Volgens Tine Visser is het niet moeilijk om de verschillende stromingen in het dorp bij elkaar te houden. "Niemand vraagt er in feite naar."

Financiering

Het dorpshuis is van het dorp en het dorp heeft er daar volledig zeggenschap over. Dit is belangrijk voor Oosterend; de dorpsbewoners organiseren het liefst alles zelf. De stichting van het dorpshuis was ruim veertig jaar geleden mogelijk dankzij de bewoners van Oosterend en nog steeds is driekwart van de bewoners donateur. Het dorpshuis draait vrijwel volledig commercieel. De ruimtes worden verhuurd aan de verenigingen, de gemeente huurt de sporthal voor schoolsport en betaalt daarvoor weliswaar relatief een hoge bijdrage, maar het is nog steeds goedkoper dan een eigen sportvoorziening voor de scholen. Ook de medische ruimte wordt verhuurd.

Jaarlijks verstrekt de gemeente een subsidie van 12.000 euro aan de dorpscommissies in de gemeente en dat vormt een goede basis voor het dorpshuis. Het verenigingsleven in Oosterend is onder meer financieel gezond dankzij de rommelmarkten. Jaarlijks organiseert de marktcommissie middenin de zomer drie rommelmarkten in het dorp. Vrijwilligers werken hieraan mee en zorgen onder meer voor oliebollen en gebakken vis. Ook is er dan veel aanbod van tweedehands boeken.

De opbrengsten van deze markten, zo'n 10 tot 12.000 euro per jaar, worden verdeeld onder de deelnemende organisaties en komen hiermee uiteindelijk voor een groot deel ten goede aan het dorpshuis. Het dorp heeft hierdoor een particuliere dorpsbibliotheek.

Sterke structuur

De dorpscommissie speelt een centrale rol in Oosterend. Daarin is vastgesteld hoe de verschillende denominaties zijn vertegenwoordigd. In de vele commissies, waarin ook leden van de dorpscommissie zitten, zijn veel dorpsbewoners actief. Omdat het heel verschillende commissies zijn, kunnen mensen op veel verschillende manieren actief zijn. Bijvoorbeeld rond het organiseren van markten, heel praktisch met onderhoud van het dorpshuis, of door huiskamergesprekken te voeren voor een dorpsvisie. Die structuur werkt al vanaf de oprichting van de dorpscommissie en er is een solide netwerk ontstaan met veel korte lijnen.

Toekomstige financiering

Het is voor de dorpscommissie lastig in te schatten hoe de financiering in de toekomst eruit gaat zien. De gemeente Texel moet bezuinigen, maar het beleid van de gemeente lijkt vooralsnog om te investeren in de leefbaarheid en vitaliteit, door ondersteuning van de dorpscommissies en door de dorpshuizen te behouden. Hoe dat met het verenigingsleven gaat, is onduidelijk.

Een andere bedreiging is dat het aantal leerlingen op de basisscholen sterk afneemt. Dat zou kunnen betekenen dat er op termijn financiële ruimte is voor maar één school en dat heeft natuurlijk consequenties voor het aantal sporturen van de basisscholen.

De bovenstaande beschrijving van Oosterend is geschreven door Jannie Schonewille (MOVISIE) en is onder meer gebaseerd op een interview met: Tine Visser (voorzitter dorpscommissie Oosterend) en Ko Vinke (secretaris dorpscommissie Oosterend) en Betsie Verhoeven (beroepskracht bij Stichting Welzijn Pharos).

Overige Bronnen

www.horizonline.nl

COLOFON

Uitgave	Movisie/SEV
Auteurs	Hilde van Xanten, Jannie Schonewille, Jel Engelen, Jan Willem van de Maat (Movisie)
Vormgeving omslag	Absoluut Design, Bergen op Zoom
Druk omslag	Drukkerij Goos, Ouderkerk aan den IJssel
Opmaak	FMZ Tekstverwerking, Vlaardingen

Foto's beschikbaar gesteld door Hannie Penninx, Toos Verhoeven, Paul Rulkens, Dorpsraad Oosterend, Jannie Schonewille en Jos Hendriksen.

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport, aanvaarden SEV, Movisie en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens.

Rotterdam/Utrecht, juli 2011